KRITICKÉ STUDIE

STAROSLOVANSKÉHO TEXTU BIBLICKÉHO

II.

KNIHA RUT

V PŘEKLADĚ STAROSLOVANSKÉM

V PRAZE

TISKEM »POLITIKY«

1926

KNIHA RUT

V PŘEKLADĚ STAROSLOVANSKÉM

Napsal

JOSEF VAJS,

PROFESOR UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE

V PRAZE

VYCHÁZÍ ZA PODPORY MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁR. OSVĚTY

1926

PŘEDMLUVA

Vydávaje knihu Rut po druhé, mám za vhodné zmíniti se o vydání prvním. V létech 1901—5 dostal se mi do rukou s pozůstalostí Parčićovou text této knihy, připravovaný k tisku nejspíše prof. Brčićem. Byv na něj takto upozorněn, hledal jsem pramen, odkud pochází, jakož i bližší zprávy o něm. Co jsem mohl s tehdejšími pomůckami zjistiti, uveřejnil jsem ve spisku: Liber Ruth e codice bibliothecae palatinae Vindobonensis 1905. Jak prof. Michajlov (Древне-славянскій переводъ книги Руфъ, Варшава 1908, 19), tak prof. Jagić v Entst.-Geschichte d. kirchenslavischen Sprache (Berlin 1913, str. 462), vyslovili souhlas s mým tvrzením, že *tento hlaholský text je cenný kus literárního dědictví cyrilometodějského*, který se ničím neliší od paremejních částí překladu Písma sv.

Méně spokojen jsem byl, pro nedostatek pomůcek, v příčině kritiky textu, a ani když prof. Michajlov v posudku o mé práci připojil po této stránce některé poznámky (l. c. 9—12), nevzdal jsem se nikdy myšlenky vrátiti se k tomuto zajímavému textu, a prozkoumati jej po stránce kritické, ke které recensi náleží. Mezi tím přibylo pomůcek na obou stranách; z rukopisů cyrilských k předešlým přibyly mi: Undolského č. 1 a texty tří biblických svodů knihovny Synodální v Moskvě. V příčině textu řeckého byla mi práce usnadněna pěknými publikacemi Rahlfsovými o Septuagintě a o knize Rut, jakož i spisem P. Joüona. Neméně štědře vyšla mi při práci vstříc vláda zakoupením vzácného díla Holmesova-Parsonsova. Tak vzniklo toto druhé vydání, správněji řečeno druhý díl či pokračování o knize Rut v překladě staroslovanském, v němž chci zjistiti srovnáním řeckého textu různých recensí, ke které z nich náleží text staroslovanský.

V Praze 13. ledna 1926.

Jos. Vajs.

SPISY, JICHŽ BYLO POUŽITO:

Bible Ostrožská, 1581.

Evsějev Iv., Замѣтки по древне-славянскому переводу св. Писанія, СПб. 1899, III-IV.

Gorskij - Nevostrujev, Описаніе слав. рукописей Московской Синодальной библіотеки. Москва, I, 1855.

Helbing R., Grammatik d. Septuaginta, Göttingen, 1907.

Holmes - Parsons, Vetus Testamentum graecum cum variis lectionibus, Oxonii 1798-1827.

Ioüon P., Ruth, Commentaire philologique et exégétique, Rome 1924.

Jagić V., Entstehungsgeschichte d. kirchenslavischen Sprache, Berlin 1913.

Lagarde P. de, Librorum Veteris Testamenti canonicorum pars prior graece, Gottingae 1883.

Leskien A., Urtext u. Übersetzungen d. Bibel (Realencyklopedie f. prot. Theologie) Leipzig 1897.

Michajlov A. V., Древне-славянскій переводъ книги Руфь, Варшава 1908. — Опытъ изученія текста книги Битія, Варшава 1912.

Rahlfs A., Das Buch Ruth griechisch als Probe einer kritischen Handausgabe der Septuaginta, Stuttgart 1922. Studie über den griechischen Text des Buches Ruth (Nachrichten von der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen), Berlin 1923. — Septuaginta Studien I-II, Göttingen 1904-7.

Swete H. B., An Introduction to the Old Testament in greek, Cambridge 1902. — The Old Testament in greek according to the Septuagint, Cambridge 1895.

Vajs J., Liber Ruth e codice bibl. Palatinae Vindobonensis, Veglae 1905.

Ostatní spisy, jichž jsem užil jen příležitostně, jsou uvedeny pod čarou.

ÚVOD.

Krátký biblický text knihy Rut — celkem čtyry hlavy s 85 verši, v hlaholském čtení pouze 70 veršů — má v literatuře staroslověnské velikou důležitost. Jeho *jazykovou stránku* popsal jsem při prvním vydání tohoto spisu. Tam jsem ukázal jak rozborem tvaroslovným a syntaktickým, tak i po stránce lexikální, že hlaholský text knihy Rut, opírající se o předlohu řeckou, předčí texty cyrilské, a že má ráz textů *paremejnich* t. j. vybraných čtení starozákonních, přeložených buď samými apoštoly slovanskými nebo jich nejbližšími učeníky. Zde stačí ukázati na některé paralely ze zásoby slovní, na nichž je patrné veliké stáří hlaholského textu: братрь - братъ (cyril.) 4, 3; възвратити - обратити 1, 8, 16 a j.; въскрѣсити - въставити 4, 5; грѧдета - идета 1, 11; доньдеже - доньдеже 3, 3, 18 a j.; еда како - да не когда 4, 6; искрьни - подроугъ 3, 14, 4, 7; колѣно - плѣма 3, 11; мимоити - миновати 4, 1; нарешти - прозъвати 1, 20; наслѣдие - причастие 4, 5; ништь - оубогъ 3, 10; прикл҄оучити се - въпасти 2, 3; рождение - срьдоболи 2, 3; село (ὁ ἀγρός) - нива 2, 2, 3 a j.; сътежати - притежати 4, 4; чрѣво - оутроба 1, 11. Podobně ze skladby pozoruhodné jsou doklady: dativu adnom. срдце емоу (ἡ καρδία αὐτοῦ) 3, 7; ближика ми 3, 9; жена силѣ 3, 11 (γυνὴ δυνάμεως); оухо ти (τὸ οὖς σου) 4, 4; lokálu při slov. прилѣпити сѧ: прилѣпи се Роуть дѣвицахъ Воосовахъ, který jest v textech cyrilských nahrazen již dativem prostým nebo s předložkou къ; participia výrokového доньдеже скончаеть пие и ѣди (ἕως οὗ συντελέσαι αὐτὸν πιεῖν καὶ φαγεῖν) v textech cyrilských скончаеть ясти и пити 3, 3; infinitivu výsledného ѣко познати ме — τοῦ ἐπιγνῶναί με 2, 10 v cyrilských textech да ма позна a pod.

Proti tomu srovnáváním rukopisů cyrilských se ukázalo, že je ve všech jeden a týž text, nehledě k různostem jednotlivých čeledí (redakcí) neb doby, z níž pocházejí. Cyrilský text, na hlaholském nezávislý, soudě podle jazyka, mohl vzniknouti někdy v druhém období překladu staroslov. Písma sv. a to v Bulharsku, kde povstaly ostatní texty t. zv. *толковый i четій*. (Srov. *A. V. Michajlov*, Древне-славянскій переводъ книги Руфь, Варшава. 1908, 21.)

Ne méně důležitým jest text knihy Rut v příčině *kritiky staroslověnského textu biblického* vůbec. Pavel de Lagarde prohlásil o starosl. překladě St. Zákona: „ni omnia fallunt, Slavus nihil aliud vertit nisi Luciani recensionem“.[1]

[1]) Paul de Lagarde, Librorum Veteris Testamenti canonicorum pars prior, Gottingae 1883, XV.

Totéž po něm opakují A. Leskien[1] a H. B. Swete.[2] Leskien se dokládá zejména studií Voskresenského o textě evangelia sv. Marka[3] a spisem V. Sreznevského Древный славянскій переводъ псалтири, СПб. 1877.

Prof. Evsějev v příčině původu starosl. překladu se vyjadřuje takto: Původní překladatelé přeložili Písmo sv. z úředního textu cařihradského, recense Lukianovy. Tento Lukianovský překlad máme v *bohoslužebných* čteních sv. Písma v paremejníce, a pravdě podobně i v evangeliích a apoštolu (aprakosu) jakož i v žaltáři. Pozdější přepracování a doplnění původního neúplného překladu stalo se za bulharského cáře Simeona, podle redakce Alexandrijské (переводъ толковый). Mimo to vidí Evsějev v některých nově objevených textech paremejních i neparemejních: knihy Esther, proroka Daniele, Jeremiáše, Sofoniáše, Haggea, Zachariáše a Malachiáše, zbytky *ztraceného* překladu sv. Metoda, *opět recense Lukianovy!*[4] Mínění Evsějevovo přijal za své i prof. M. Murko.[5] V příčině knihy Rut vyslovil prof. Michajlov domněnku, že jest Lukianovská;[6] přesvědčivého důkazu však nepodal. Uvedl toliko několik nahodilých míst, v nichž se náš text shoduje s Lukianem.

O překladě Nového Zákona (evangelií i apoštola) a i pokud se týče žaltáře můžeme s jistým omezením bezpečně míti za pravdu, že původní překlad staroslověnský byl pořízen podle předlohy *recense Lukianovy* či Antiochijsko-Cařihradské. Není sice pouhou náhodou, že si apoštolové slovanští obrali text právě *této recense*, avšak není při tom ani potřebí příliš zdůrazňovati cařihradský původ prvotních překladatelů slov. textu; vždyť texty Lukianovské kolovaly i na Západě, ano v Miláně byla podle recense Lukianovy dvakrát podniknuta revise starolatinského překladu.[7] Také jistě není náhodou, že staroslovanský *žaltář* v příčině recense souhlasí s texty *novozákonními;* jednak se vyskytují v rukopisech jmenované texty pohromadě, jednak jsou to nejobyčejnější texty liturgické.[8]

[1]) A. Leskien, Urtext u. Übersetzungen d. Bibel, Leipzig 1897, str. 215: „Das im allgemeinen der Kirchenslavischen Übersetzung der griechische Text der Lucianischen (Antiochenischen-Konstantinopolitanischen) Recension zu Grunde liegt, ist sicher."

[2]) H. B. Swete, An Introduction to the Old Testament in greek, Cambridge 1902, str. 121: „So far as the Slavonic Old Testament is based on the LXX, its text is doubtless Lucianic."

[3]) Характеристическія черты четырехъ редакцій слав. перевода евангелія отъ Марка. Чтенія въ императорскомъ обществѣ исторіи и древностей россійскихъ, I, Москва 1896.

[4]) Замѣтки по древне-славянскому переводу св. Писанія III—IV, str. 370—373. — оттискъ изъ Извѣстій Императ. Академіи Наукъ т. X, 4. СПб. 1899.

[5]) M. Murko, Geschichte d. älteren Südslavischen Literaturen, Leipzig 1908, str. 51: „Es ist in der Tat richtig, dass alles von Cyrill u. Method Übersetze die Lukianische Redaktion repräsentiert."

[6]) A.V. Michaljov, Древне-славянскій переводъ книги Руѳъ, str. 12: „Полагаемъ, что и въ другихъ случаяхъ текстъ Руѳи, вм. V. или A., слѣдуетъ тоже лукіановскимъ спискамъ LXX."

[7]) Srov. A. Rahlfs, Septuaginta-Studien 2. Der Text des Septuaginta-Psalters, Göttingen 1907, 236.

[8]) Tamtéž 237.

Není tudíž divu, že text, který ponenáhlu opanoval celý Východ, a zejména v liturgii byl úředním textem církve Východní, stal se předlohou slovanského překladu jak Nového Zákona tak i liturgických textů starozákonních, tedy žaltáře a t. zv. paremejníku. V ostatních textech starozákonních však *neměla recense Lukianova té důležitosti;* nemůže tudíž zarážeti, přijdeme-li na text, který po stránce jazykové má známky prvotního překladu slovanských apoštolů, který se však vymyká z obecného tvrzení o recensi Lukianově. Takový je text knihy Rut, *která jistě není Lukianovská.* Důkaz o tom podává tento spis.

K objasnění této otázky je nutno předeslati několik dat z dějin řeckého překladu Starého Zákona. Nejstarší řecký překlad St. Zákona byl pořízen *Židy v Alexandrii;* především byl přeložen Pentateuch (patero knih Mojžíšových), jehož překlad se připisuje sedmdesáti autorům (přesněji 72) — odtud jeho název „*Septuaginta*".[1] Podle předmluvy knihy Sirachovy, byl tento překlad koncem II. stol. př. Kr. v hlavních částech hotov. Septuaginta (LXX) byla s počátku ve vážnosti především ovšem u Židů alexandrijských; než pouhé mlčení souvěkých svědků není jistě důkazem, že řecký překlad Písma sv. nekoloval také v Palestině. Flavius Josef jej znal a užíval ho podobně jako Philo alexandrijský.[2] Později však, zejména když počala užívati Septuaginty církev křesťanská, upadl tento překlad v nevážnost u synagogy, a Židé pořizovali nové řecké překlady; tak vznikly překlady: *Aquilův, Theodotionův, Symmachův.* Aquila a Symmachus pořídili překlady zcela nové, z nichž prvý se vyznamenával otrockou přesností, druhý při vší věrnosti hleděl si též správného jazyka; Theodotion pak pouze opravil text LXX podle textu hebrejského.[3]

Z křesťanských učenců, kteří se věnovali studiu starozákonního textu, vynikl zejména *Origenes*, svým široce založeným dílem t. zv. „*Hexapla*", jež vydal v Palestině někdy mezi 235—240 po Kr. Jméno Hexapla pochází odtud, že tu podává v šesti rovnoběžných sloupcích šesterý text St. Zákona, a to: hebrejský a to písmem hebrejským i v řecké transkripci, dále Aquilův, Symmachův, Septuagintu a naposled Theodotiona. Text Septuaginty upravil si Origenes zvláštním způsobem pomocí značek obvyklých u alexandrijských filologů. Co neodpovídalo, podle jeho soudu, původnímu hebrejskému textu, označil v textě Septuaginty tak zv. *obely* rozličných tvarů (—, ÷, ⊤, ⊹); co pak chybělo v textě LXX, to doplnil v souhlase s textem hebrejským z ostatních výše jmenovaných překladů, a označil taková místa *asterisky* (※ = χὶ περιεστιγμένον). Text Origenem takto upravený jmenuje se text *hexaplarni* na rozdíl od LXX = Septuaginty. Zásluhou kněze Pamphila, zakladatele slavné

[1]) V nejstarších rukopisech St. Zákona se jmenuje tento překlad „κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, παρὰ ἑβδομήκοντα; též οἱ nebo οἱ ο'. Viz Swete, Introduction 10. Sv. Irenej (III. 21. 3) jej nazývá seniorum interpretatio; Tertulian (Apol. 18) mluví o Sedmdesáti dvou překladatelích — septuaginta et duo interpretes; sv. Jeronym: LXX interpretes, translatores (in praef. in Esdram; editio LXX (praef. in Paralip.). Augustin (de civ. Dei, XVIII 42) „quorum interpretatio, ut Septuaginta vocetur, iam obtinuit consuetudo." Viz Swete, Introduction 9.

[2]) Tamtéž 26.

[3]) A. Rahlfs, Das Buch Ruth griechisch, Stuttgart 1922, 6 násl.

školy a knihovny v Caesarei (Palestinské) a žáka Origenova, rozšířil se text hexaplární, určený původně k účelům vědeckým, po Palestině; zůstal však pouze na tuto omezen. Žádný z unciálních kodexů nepřináší jej úplný a v původní podobě; unciální kodexy G a M obsahují Pentateuch a něco z knih historických, kursivní kodexy 86 a 88 (označení Holmesova a Parsonsova) obsahují texty knih prorockých. Větší počet t. zv. hexaplárních kodexů obsahují jednotlivé zlomky tohoto textu, takže je lze z nich složiti původní řecký text hexaplární; mimo to ještě větší počet rukopisů podává smíšený text Septuaginty s hexaplárním.[1]

Mezitím co Pamphylus a dějepisec Eusebius rozšiřovali hexaplární text Origenův v Palestině, povstala nová recense Septuaginty *v Egyptě*. Autorem jejím je *Hesychius*. O tomto Hesychiovi není nic bližšího známo. Jistě není totožný se slavným téhož jména spisovatelem z druhé polovice IV. stol., jak se dříve domnívali;[2] také je třeba rozlišovati jej od Hesychia Jerusalemského, kommentatora žalmů.[3] Jiná domněnka je, že tento Hesychios je biskup a mučeník, o němž se zmiňuje Eusebius ve svém dějepise (Hist. Eccl., VIII, 13); ale ani to není jisté.

O recensi Hesychiově víme, že byla za času sv. Jeronyma rozšířena v Alexandrii a v Egyptě a to jako úřední text patriarchátu Alexandrijského; později ovšem byla zatlačena recensí Lukianovou. Z Otců církevních užíval jí Cyril Alexandrijský; z kodexů máme ji především v kod. B Vatikánském a ℵ Sinajském, který však nezřídka byl opravován podle textu hexaplárního. Kodex A Alexandrinus je směsice textů Hesychiovských a Lukianovských; z minuskulních kodexů zejména 55. v žaltáři přináší čtení Hesychiovská.[4] Z proroků kod. 26, 49, 68, 87, 91, 228 jsou Hesychiovské; v příčině Oktateuchu viz níže str. 22.

Koncem III. stol. vznikl nový text Septuaginty. Zakladatel exegetické školy v Antiochii *Lukian* († 312) s Dorotheem, znalcem židovské i řecké literatury, podnikl nové přehlédnutí řecké bible. Při přepracování LXX řídil se hebrejským textem masoretským i jeho mladšími překlady, ale často postupuje samostatně, hledě si gramatické a stylistické úpravy. Z církevních Otců a spisovatelů uvádějí text Lukianův zejména sv. Jan Zlatoústý a biskup Theodoret. Recense Lukianova, která za času sv. Jeronyma byla v užívání v Antiochii a Cařihradě, časem zatlačila ostatní texty a stala se úředním textem veškeré církve Řecké. Podle Lagarda v knihách historických (Oktateuch, kn. Královské, Paralipomena, kn. Esdrášovy) s textem Lukianovským máme kodexy: 19, 82, 93, 108, 118;[5] podle Fielda z knih prorockých jsou Lukianovské kodexy: 22, 36, 48, 51, 62, 90, 93, 144, 147, 233 a 308.[6]

[1]) Srov. Swete, An Introduction to the Old Testament, str. 59—78.

[2]) Viz Swete, An Introduction, str. 79.

[3]) Viz o tom ve „Slavii" III., 564—565.

[4]) R. Rahlfs, Septuaginta-Studien 2, str. 235; téhož v Nachrichten d. Götting. Ges. d. Wiss. 1899.

[5]) Lagarde l. c. str. V; srov. níže o Lukianovském textě kn. Rut.

[6]) Origenis Hexaplorum quae supersunt. Oxonii 1867/75, Prolegomena p. LXXXIV a násl.

I. PŘEHLED RUKOPISNÝCH PRAMENŮ TEXTU KNIHY RUT.

A. TEXT HLAHOLSKÝ (jediný):

Breviář Víta z Omiálje v Národní (dříve Dvorní) knihovně ve Vídni (cod. slav. 3). Pergamenový kodex XIV. stol. (1396) 468 ll. in folio; text knihy Rut hl. 1—4, 7 je na konci kodexu na ll. 462 d—466 a. Viz přiložené snímky.[1]

B. TEXTY CYRILSKÉ:

1. Pergamenový kodex XIV. stol. v knihovně sv. Trojické Sergijevské lavry č. 2; čítá 166 ll. velkého kvartu, psaný polounciálou, čeledi ruské. Kniha Rut na l. 164 násl. s nadpisem: книга .р̄. Рѵѳь.[2] (Tr.)

2. Kodex Sevastjanovský z poč. XV. stol. v Rumjancovském museu v Moskvě č. 1431, 394 ll. malého folia papír., psaný polounciálou, čeledi srbské; kniha Rut s titulem: Книгы Рѵѳыи ѥсимк na ll. 390—94.[3] (Sev.)

3. Grigorovičův kodex z prvé pol. XVI. stol. v témž Rumjancovském museu č. 1684; 273 ll. papír. in folio, psaný drobnou polounciálou, čeledi bulharské. Kniha Rut (Кнгы Рѵѳыи р̄) na ll. 204—206.[4] (Gr.)

4. Rukopis sbírky V. M. Undolského č. 1 v Rumjancov. museu v Moskvě, z druhé polovice XV. stol., 476 ll. papír. velikého folia, psaný drobnou polounciálou, čeledi ruské; text knihy Rut se čte na l. 174. násl.[5] (Und.)

5.—7. Kodex Gennadievský — biblický svod z XV. stol. (1499) v Synodální knihovně v Moskvě č. 1; ll. 16 + 986 papír., psaný drobnou polounciálou, podobný rukopisu Undolského, čeledi ruské. Kniha Rut s nadpisem: книгы гѣѳыи рѳѳь na l. 154 násl. Tentýž text jest i ve svodě Joachimovském ze stol. XVI. (1588) v Synodál. knih. č. 2 na l. 193, a ve svodě č. 3 téže knihovny na l. 157.[6]

[1]) Popis kodexu v mém spise: Nejstarší breviář charvatsko-hlaholský v Praze 1910, str. LXI násl.

[2]) Opis textu sv. Trojicko-Sergijevského mi laskavě zaslal prof. G. A. Voskresenskij již r. 1905.

[3]) Popis u A. Viktorova: Собраніе рукописей П. И. Севастьянова, Москва 1881, č. 1.

[4]) Отчетъ Московскаго Публичнаго и Румянцевскаго Музея за 1876—1878, Москва.

[5]) Славяно-русскія рукописи В. М. Ундольскаго. Москва 1870.

[6]) Viz Gorskij-Nevostrujev: Описаніе слав. рукописей Московской Синодальной библіотеки. Москва, 1855, díl I., 22—31. Text jsem srovnával podle vydání b. Ostrožské.

Vedle těchto rukopisů, jichž text jsem srovnával s textem hlaholským, je řada jiných celkem mladších, které jsem sice nesrovnával, protože mi nejsou přístupny, ale pro úplnost uvedu i ty; jsou to:

1. Sborník z XV. stol. v knihovně archivu ministerstva Иностранныхъ дѣлъ v Moskvě č. 902/1498; přepis originálu, který se připisuje Grigoriovi Prezv., vrstevníku bulharského cáře Simeona. Mezi jiným je tu Oktateuch, tedy i kniha Rut.[1]

2. Rukopis kláštera sv. Pavla na hoře Athonské stol. XVI.; obsahuje Oktateuch a končí knihou Rut.[2]

3. Rkp. Volokolamský stol. XVI. nyní v Duchovní akademii v Moskvě č. 12; čítá 621 l. in folio, je psán polounciálou; mimo jiné obsahuje Oktateuch.[3]

4. Rkp. Cyrilo-Bělojezerského kláštera, nyní v Duchovní akademii v Petrohradě č. 16; ze stol. XVI., 860 ll. in folio, psaný polounciálou; kniha Rut v něm je na l. 507 násl.[4]

5. Kodex Mihanovičův stol. XV. v Jugoslav. akademii v Záhřebě, 341 l. in fol. psaný polounciálou, čeledi srbské; obsahuje Oktateuch.[5]

6. Rkp. Rumjancovský stol. XVI. (1537); 277 ll. velikého kvartu, psaný polounciálou moldavskou; obsahuje Oktateuch a j. Rut na l. 185 a násl.[6]

7. Rkp. knihy hr. A. S. Uvarova č. 3 z konce XV. stol., 638 ll. in folio, psaný dílem velikou, dílem drobnou polounciálou (od l. 626 do konce), čeledi ruské. Obsahuje mimo jiné Pentateuch, kn. Josue, kn. Soudců a Rut.[7]

8. Sborník některých knih St. Zákona (kn. Josue, kn. Soudců, Rut, kn. Královské a Esther), stol. XVI. v Synodální knihovně v Moskvě č. 12; 364 ll. kvartového formátu, psaný pozdní polounciálou, čeledí ruské; na l. 91 v nadpis Книгы глаголемыя рутъ.[8]

[1]) Srov. I. E. Evsějev: Григорій пресвитеръ переводчикъ времени болгарск. царя Симеона. СПб. 1902.

[2]) Popis u A. V. Michajlova: Опытъ изученія текста кн. Бытія, Варшава, 1912, XXVII. násl.

[3]) Arch. Leonid: Свѣдѣнія о слав. рукописяхъ Ill. č. 1.

[4]) Viz A. V. Michajlov l. c. XL násl.

[5]) B. Conev, Кирилски ржкописи и старопечатни книги въ Загребъ 1911 str. 6: Pentateuchus, liber Josue ac Judicum; o knize Rut se nezmiňuje, ale podle Michajlova (Опытъ LXIII) čte se i zde.

[6]) Michajlov, Опытъ, str. LXXIV.

[7]) Archim. Leonid, Описаніе рукописей гр. Уварова, Москва, 1893, I. č. 3. A. V. Michajlov, Опытъ, str. LXXXVII.

[8]) Gorskij-Nevostrujev, Описаніе, str. 180—81; tamtéž čteme poznámku, že se tento rkp. liší v mnohém od biblických svodů 1—3, a srovnává se s rukopisy Moskevské duchovní akademie č. 12 a Moskov. knihovny Čudova monastyra č. 46.

II. TEXT KNIHY RUT

podle Septuaginty (LXX) a tří čelných recensí: Origenovy, Lukianovy i Hesychiovy.

Řecký text knihy Rut máme v unciálních kodexech Vatikánském B, Alexandrijském A, Pařížském M (stol. VII.) a Benátském V (stol. VIII.); dále ve zlomku Δ (932) stol. IV., a četných rkpp. minuskulních. Hlavní prameny ovšem jsou kod. B Vatikánský a Alexandrijský A. Z Otců a církevních spisovatelů je tu jediný Theodoret z Kyru. Rahlfs (Nachrichten, l. c. 52—53) podává úplný seznam minuskulních kodexů, pokud možno jich stáří, jakož i příslušnost podle jednotlivých recensí.

A. KNIHA RUT V SEPTUAGINTĚ.

Již v 1. svazku „Septuaginta-Studien" potvrdil A. Rahlfs dávné tušení, že Vatikánský kodex B obsahuje předorigenovský text Septuaginty.[1] K témuž závěru došel zkoumáním knihy Rut a tvrdí, že text této knihy v kodexe *B* jest jediný, který nejeví žádných přídavků ani oprav provedených Origenem; tudíž můžeme jej pokládati za předhexaplární text Septuaginty.[2] Ovšem, že i kodex B má své zvláštnosti, řekl bych formální, pravopisné neb tvarové, které mají význam jen v textě řeckém, pro nás však a pro text staroslovanský jsou bezvýznamné.[3]

Sledujeme-li hlaholský text knihy Rut, vidíme, že až na několik málo míst věrně přilehá k textu kodexu B srovnávaje se s ním nejen ve správném čtení, ale také v chybných odchylkách od původního textu hebrejského. Zde nebudu uváděti podrobně shodná místa hlaholského textu s řeckým textem LXX, ježto jsou patrna z různočtení jednotlivých recensí; ukáži toliko na dvě věci, a to: na *shodu ve tvarech vlastních jmen* v obou řečených textech, a na *shodu v odchylkách od původního textu* hebrejského.

Vlastní jména.

Je známo, že autoři Septuaginty pozměnili vlastní jména hebrejská podle vkusu řeckého;[4] Origenes pak věnoval v textě hexaplárním zvláštní péči, aby

[1]) A. Rahlfs, Septuaginta-Studien 1. Studien zu den Königsbüchern. Göttingen 1904, 85—87.

[2]) Téhož: Studie über d. griechischen Text des Buches Ruth. (Nachrichten von d. Königl. Gesellschaft d. Wissenschaften zu Göttingen, phil.-hist. Classe 1922) Berlin 1923, 119—121. — P. Joüon, Ruth, Commentaire philologique et exegétique. Rome 1924, 19.

[3]) Viz o nich u Rahlfsa v Nachrichten, l. c. 119—121.

[4]) Srov. R. Helbing, Grammatik d. Septuaginta, Göttingen 1907, 58 násl.

tyto pořečtěné názvy opravil podle původního textu hebrejského.[1] V knize Rut jsou v té příčině pozoruhodna zejména tři jména.

1. Jméno „*elimelek*" zní v Septuagintě buď shodně s hebrejským Ἐλιμέλεχ nebo ve formě změněné Ἀβιμέλεχ. Podle Rahlfsa (Nachrichten, l. c. 71) je tento tvar původní, kdežto Ἐλιμέλεχ zdá se býti pozdější opravou Origenovou. Vatikánský kodex B rovněž důsledně užívá jména Ἀβιμέλεχ, s nímž souhlasí i v *hlaholském* textě Авимелех, kdežto texty Origenovské až na nepatrné výjimky (totiž kod. 19 a 108 a to jen ve třech případech) píší Ἐλιμέλεχ. S našeho stanoviska připomínáme, že jako se rozšířil tento, řekl bych Origenovský tvar, do textů nehexaplárních, tak přešel také do slovanských textů *cyrilských*, ačkoliv se tyto co do předlohy nedrží recense Origenovy. Viz hl. 1, 2, 3; 2, 1, 3; 4, 3 a 9.

2. Jméno „*boʰoz*" v řeckých textech bývá přepisováno Βόοζ nebo Βόος. Podle pravidla jinde osvědčeného přepisuje LXX hebrejské zvučné sykavky na konci slov němou;[2] je tudíž za to míti, že tvar Βόος (se ς na konci) je předhexaplární, kdežto tvar Βόοζ (s ζ) je přesnější transkripce hebrejského „boʰoz" a bude asi pozdější oprava Origenova. Hlaholský text opět souhlasně s kodexem B píše důsledně Воосъ, kdežto texty cyrilské jako jinde podlehly i tu vlivu textu hexaplárního, ačkoli, jak uvidíme, nejsou recense Origenovy. Viz hl. 2, 1, 3, 4, 5, 8, 11, 14, 15, 19, 23; 3, 2, 7, 10, 14; 4, 1, 2, 3, 5 a v cyrilských ještě 8, 9, 13 a 21.

Třetí jméno „*noʰemī*" píše Septuaginta s ν na konci Νοεμμείν neb Νοομμείν, kdežto nejčistějšími kodexy recense Origenovy je doložen tvar Νωεμεί tedy bez ν, odpovídající původnímu hebrejskému. Hlaholský text píše důsledně Ноемины, kdežto v cyrilských jsou tvary rozličné; sv. Trojický-Sergijevský a Undolského: Ноемины, Sevastjanovský a Grigorovičův Ноемины, Ноемины, bible Ostrožská Ноемины. Při vší rozmanitosti shodují se texty slovanské v tom, že žádný z nich neužívá jména běžného v rec. Origenově, spíše mají všecky základ ve tvaru předhexaplárním či LXX.

Odchylky LXX od textu hebrejského.

Vatikánský kodex B odchyluje se na *deviti* místech v knize Rut od původního textu hebrejského a spolu s ním i od kodexu A, kterážto místa vzhledem k originálu jsou méně správná. Místa ta jsou v 1, 1, 2, 8, 13; 2, 11, 23; 3, 7 a 4, 13.[3] Zajímavé je, že *hlaholský* text jako jinde i zde jde *svorně s řečeným kodexem B, až na jedno místo* 1, 2 jinak záhadné. O různočteních 2, 23 a 4, 13 je těžko říci více, ježto v prvním je v hlaholském textě mezera, a poslední místo odpadá samo sebou, ježto hlaholský text, jak bylo řečeno, končí v. 7 hlavy 4. Srovnává se tudíž hlaholský text v *šesti* z těchto odchylných čteních s kodexem B, kdežto cyrilské texty, na některých místech (4) jdou již s textem masoretským a hexaplárním. V přiloženém seznamu různočtení kladu

[1]) A. Rahlfs, Septuaginta-Studien I, 71.

[2]) R. Helbing, l. c. 28.

[3]) Srov. P. Ioüon, Ruth, Commentaire philologique et exégétique, Rome 1924, str. 19.

na prvém místě čtení kod. A (podle původního hebrejského), na druhém kodex B a oba slov. překlady.

Cod. A 1, 1 οἱ δύο (υἱοί) | cod. B. om. δύο; glag. и сина (его). cyr. и два с҃на его;

2 καὶ ὄνομα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Νωεμμί | cod. B om.; gl. и име женѣ его Неоминь, cyr. (и) има же женѣ его Неѡминь;

8 δυσὶ (νύμφαις) | cod. B om. δυσί; gl. невѣстама, cyr. ѡбѣма снохама;

13 (ἐπικράνθη μοι) σφόδρα | cod. B om. σφόδρα; gl. прогнѣвах се (о ваю). cyr. съжали са мнѣ паче ваю;

2, 11 πάντα ὅσα | cod. B om. πάντα; gl. елико (створи). cyr. елико сътвори Sev. Gr., еже сътворила еси Tr. Und.

23 τὸν θερισμόν | cod. B om.; gl. lacuna, cyr. item om.

3, 7 (ἔφαγεν Βόος) καὶ ἔπιεν | cod. B om. καὶ ἔπιεν, gl. и ѣсть Воосъ, cyr. и ꙗсть Воѡзъ и пітъ: ib. καὶ ἐκάθευδεν cod. B om.; gl. om., cyr. item;

4, 13 καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς γυναῖκα καὶ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτήν | cod. B om., in gl. deest; cyr. и бысть емоу жена и влѣзе к неи.

Z přiloženého srovnání je patrno, hlaholský text souhlasí s kodexem B i v nesprávnostech, tudíž že předloha původního textu slovanského byl text předhexaplární (LXX), kdežto na překladě cyrilském jsou zřejmé stopy recense hexaplární — Origenovy. Tolik zatím o předhexaplárním textě Septuaginty; vrátíme se k němu, až bude řeč o recensi Hesychiově.

B. RECENSE ORIGENOVA (HEXAPLARNÍ).

Text Origenův známe nejbezpečněji, ježto se zachoval v t. zv. Syrohexaplárním překladě Pavla biskupa z Telly ve stol. VII. (616/7), i s výše uvedenými kritickými znaménky (asterisky a obely), byť ne vždy správně položenými. S tímto syrským překladem hexaplárním souhlasí řecké rukopisy mimo jiné 19, 108[1]; 376 a 426. Rahlfs ve své studii o knize Rut[2] přesně třídí kodexy s čistým textem Origenovým, a odděluje je od těch, které představují recensi hexaplární méně věrně. Nám zde neběží o kritiku textu řeckého, proto upouštíme od podrobného třídění, a uvedeme v následující stati čtení Origenovská pouze z té příčiny, abychom mohli ukázati, zdali a pokud text slovanský jde za jedno s recensí Origenovou. Při tom označujeme písmenem O místa bezpečně Origenovská a značkou O^{al} místa, kde je v kodexech Origenovských jistá nesrovnalost.

Ojediněle čtou se Origenovská místa knihy Rut též v kodexe A (Alexandrijském). Jako jinde, tak i zde jeví se kodex A jako snůška rozličných prvků a čtení rozličných recensí. Rahlfs o něm dí, že obsahuje, pokud jde o knihu Rut, všecky Origenovské přídavky, ale není lze o něm říci, že je původní hexaplární text, nýbrž byl toliko podle textu hexaplárního opravován. Podrobné doklady viz u Rahlfsa (Nachrichten l. c. 121).

---

[1]) Tyto dva rukopisy jsou hexaplární od počátku do hl. 4, 10; od toho místa počínaje jsou Lukianovské. My jich můžeme užíti při srovnání, ježto hlaholský text končí 4, 7.

[2]) Nachrichten l. c. str. 58 násl.

Něco podobného můžeme říci o textě *cyrilském* (2. recensi slovanského překladu). Rozborem se totiž ukázalo, že v cyrilských textech skoro $^1/_3$, t. j. z 44 míst srovnávaných 16 jsou čtení hexaplární Origenovská, avšak ostatní, tedy převážná většina čtení dokazuje, že i tento slovanský překlad byl pořízen podle předlohy *předhexaplární*. Řečená místa Origenovská v textě cyrilském dokazují, že buď již řecká předloha sama, nebo text slovanský byl podle textu hexaplárního opravován. V hlaholském textě nalezl jsem pouze *dvě* místa Origenovská; vedle výše vzpomenutého 1, 2 ještě 2, 13 гꙋ мои = κύριέ μου.[1] Také vlastní jména Елимелехъ a Ноемь v textech cyrilských mají ráz hexaplární proti hlaholskému Алимелех и Ноесь.

Výsledek rozboru je tudíž ten, že staroslovanský překlad knihy Rut *nebyl pořízen podle předlohy recense Origenovy;* některá hexaplární místa v textě slovanském (v cyrilském hojnější nežli v hlaholském) dokazují, že předloha slovanského překladu druhého období (v Bulharsku) byla *bližší* textu hexaplárnímu nežli předloha původního překladu hlaholského.

Svérázná čtení recense Origenovy (hexaplární).

1, 1 οἱ υἱοὶ αὐτοῦ] O. οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ; gl. и сина его, cyr. и два сна его;

2 Ἀβιμέλεχ] O. Ἐλιμέλεχ; gl. Алимелеха, cyr. Елимелехъ;

ib. in cod. B deest] O. καὶ ὄνομα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Νωεμεί; gl. и име жены его Ноемини, cyr. (и) имя же жены его Ноемины Tr. Und., Ноемины Gr. Неемина Sev.

3 κατελείφθη] O. add. ἡ γυνή; gl. om., cyr. om.;

5 ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς | ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν] O. transponit; gl. от мужа своего и от обою сно҃ю ее, cyr. item sic (сно҃ю своею);

8 νύμφαις αὐτῆς] O. praem. ※ δυσί; gl. om., cyr. оставша снохама св. Tr. Und. оставша невѣстама св. Gr. Sev.

12 διότι] O. praem. ※ πορεύθητε; gl. om., cyr. идѣта отко;

ib. ὅτι ἔστιν] O. om. ὅτι; gl. яко есть, cyr. еда оу мене есть Tr. Und. (ердаl), Gr. Sev. *om.* еда (яко).

ib. τοῦ γενηθῆναι με] O. add. ※ λελαικωμένην; gl. om., cyr. om.

13 μὴ δή θυγατέρες μου] O^{al}. om. δή; gl. не моєта дщери мои, cyr. ни дщери мои;

ib. ὑπὲρ ὑμᾶς] O. praem. ※ σφόδρα; gl. om., cyr. om.;

17 (ποιήσαι) μοι Κύριος] O. transponit; gl. (створит) ми гь, cyr. item имя гь;

19 καὶ ἦλθον] O. praem. ἐλθούσης δὲ αὐτῆς εἰς Βηθλεὲμ (et al. add. καὶ); gl. haec om., cyr. item;

20 ἐπικράνθη ἐν ἐμοὶ ὁ ἱκανός] O. transp. ὁ ἱκανὸς ἐν ἐμοί; gl. прогнѣва се о мнѣ доволи, cyr. разгорѣ ко имѣ злобѣ;

22 ἡ νύμφη αὐτῆς] O. add. ※ μετ' αὐτῆς; gl. om., cyr. om. (Ostrog. *add.* с нею).

[1]) Místo 1, 20 πικρίαν = горести neuvádí se jakožto Origenovské. Kodex A má πικρίαν (amaritudinem); hebrejský text: mara (amara). Ale podle P. Ioüona je toto čtení pochybné, spíše zdá se mu pravděpodobným čtení mari (amaritudo mea).

2, 1 ἀνὴρ γνώριμος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς] O. transp. γνώριμος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἀνήρ; gl. моужь знаемь моужеви ее, cyr. моужь знаемъ моужю Неемининоу Tr. Und., in Gr. et Sev. textus corruptus.

ib. Βόος] O. Βόοζ; gl. Воосъ, cyr. Воозъ (Und. Къозъ).

2 ἡ Μοαβεῖτις πρὸς Νωεμείν] O^{a1}. transp. πρὸς Νωεμείν ἡ M.; gl. Рогъ моавитина... lacuna, cyr. Моавитыня | къ Неомини Tr. Und., Моавитанины къ Неемине Gr. Sev.

3 καὶ συνέλεξεν] O. praem. ἐλθοῦσα; gl. om., cyr. item om. (exc. Ostrog. І иде и прїде събрати);

ib. (ἐκ συγγενείας) Ἀβιμέλεχ] O. Ἐλιμέλεχ; gl. (рожденїю) Авимелехову, cyr. (сердоволя) Елимелехова.

8 ἐν ἀγρῷ ἑτέρῳ συλλέξαι] O. transp. συλλέξαι ἐν ἀγ. ἑτέρῳ; gl. на село иного събрати cum. B, cyr. събирати на иноу (инокоу).

9 οἱ ὀφθαλμοί] O. praem. καὶ; gl. om. (καὶ), cyr. и очи Gr. Sev. Ostrog., да очи Tr. Und.

ib. καὶ ὅ τι (διψήσεις) O^{a1}. καί ὅτε; gl. и егда ижаждеши се, cyr. и егда въжаждеши;

11 ὅσα πεποίηκας] O. praem. ※ πάντα; gl. om., cyr. item om.;

13 κύριε] O. add. μου; pl. гѣ мои, cyr. item гѣ мои;

ib. ἔσομαι] O^{a1}. οὐκ ἔσομαι; gl. (и се азь) коудоу, cyr. item sic;

16 καὶ βαστάζοντες βαστάξατε αὐτῇ] O. haec om.; gl. и посеще повесите ей; cyr. посеще носите Gr. Sev., посѣщї носить Tr. Und.;

ib. καὶ φάγεται] O^{a1}. καὶ ἄφετε αὐτήν; gl. и снасть, cyr. и не дѣите ея (събирати) и ясти;

19 μεθ' οὗ ἐποίησα] O. add. μετ' αὐτοῦ; gl. om., cyr. item om.;

23 τὸν θερισμὸν τῶν κριθῶν καὶ] O. add. ※ τὸν θερισμόν; in gl. lacuna, cyr. om. (θερισмόν ^{2});

3, 1 Νωεμείν] O. Νωεμεί; gl. Неемиинь; cyr. Неемиина Sev. Gr. (Неемина);

2 Βόος] O. Βόοζ; gl. Воосъ, cyr. Воозъ (Und. Къозъ);

3 πιεῖν καὶ φαγεῖν] O. transp. φαγεῖν καὶ π., gl. пѣ и ѣдь, cyr. ясти и пити;

5 ὅσα ἐὰν εἴπῃς] O. add. πρός με; gl. елико заповѣдаеши ми; cyr. елико рекеши Tr. Und., ея. рекеши ми Gr. Sev.;

7 Βόος] O. Βόοζ cfr. v. 2.

ib. ἔφαγεν Βόος] O. add. καὶ ἔπιεν; gl. om., cyr. ясть Боозъ и пїть;

ib. πρὸς ποδῶν αὐτοῦ] O. add. ※ καὶ ἐκαθεύδεν; gl. haec om., cyr. add. и леже.

10 τῷ Κυρίῳ θεῷ] O. om. θεῷ; gl. гѣ бг̃ѣ, cyr. om. бг̃ѣ;

11 ὅσα ἐὰν εἴπῃς] O^{a1}. add. πρός με; gl. om., cyr. item omnes om.

12 (ἀγχιστεὺς) ἐγώ εἰμι] O^{a1}. transp. εἰμὶ ἐγώ; gl. ближнии ти есмь, cyr. оужина есмь азъ Tr. Und.; Sev. ужина азъ есмь, Gr. om. азъ.

14 εἶπεν Βόος] O^{a1}. εἶπεν αὐτῇ; vel add. αὐτῇ; gl. om. (αὐτῇ), cyr. рече ей Боозъ; Ostrog. рече ей.

4, 1 Βόος] O. Βόοζ cfr. 2, 1, 3, 2; item v. 2, 3, 5; gl. Воосъ, cyr. Боозъ;

3 τοῦ Ἀβιμέλεχ] O. τοῦ Ἐλιμέλεχ; gl. Авимелеха, cyr. Елимелеха; cfr. 1, 2.

ib. Νωεμείν] O. Νωεμεί; gl. Неемини (dat.) cyr. Неемиинь Tr. Und., Неемиинь Sev. Неемины Gr.; item 5.

6 εἶπεν ὁ ἀγχιστεύς] O. add. τῷ Βόοζ; gl. om., cyr. add. Вообзоу omnes;
ib. ἀγχίστευσον σεαυτῷ] O[a1]. add. σύ; gl. om., cyr. add. ты! omnes.[1]

10 φυλῆς] O[a1]. πυλῆς; cyr. насмене (φυλῆς);
11 οἱ (ἐν τῇ πύλῃ)] O. ὅσοι, cyr. вси Tr. Und. Ostrog.; Gr. иже (οἱ);
ib. (τὴν γυναῖκά) σου] O. om. σου; cyr. om.;
ib. ἐποίησαν] O. L ποιῆσαι; cyr. створити;
13 Ῥούθ] O. add. ※ καὶ ἐγένετο αὐτῷ εἰς γυναῖκα καὶ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτήν;
cyr. и бысть емоу жена и влѣзе к неи; Gr. haec om!
14 σήμερον | τὸν ἀγχιστεία] O. transponit; cyr. оужикы (твоего) днес Tr. Und.
Ostrog., оужичьство (сго) днсь Gr.
16. ἔθηκεν] O. add. ※ αὐτό; cyr. add. е;
19 Ἑσρὼν δὲ] O. καὶ Ἑσρὼν; cyr. Єздром' же Tr. Und.; и Єсром' же Gr.
ib. Ἀρράν] O. Ἀραμ; cyr. Арам (sic) Gr., Нарамъ Tr. Und.

C. RECENSE LUKIANOVA.

Řecký text recense Lukianovy máme přede vším u Theodoreta z Kyru ve spise Quaestiones in librum Ruth (Migne Patrol. Gr. 80). S Theodoretem souhlasí kodexy 54, 59, 75, 82, 93 a 314; skupina kodexů 19 a 108, jak bylo výše řečeno, je teprve od 4, 11 Lukianovská, takže jí nelze užíti při srovnávání textu hlaholského, který končí 7 veršem hl. 4. Mimo tyto hlavní kodexy uvedené dílem u Fielda,[2] Sweta[3] a Rahlfsa,[4] uvádí Rahlfs ještě jako méně spolehlivou vedlejší skupinu kodexů Lukianovských: 74, 76, 106, 125, 134 a 344.[5]

Co se týče rázu řec. textu Lukianova, je v knize Rut týž jako jinde; hledí si čistoty jazyka, tvary hellenistické nahrazuje atticistickými, mění pořádek slov, v textu leccos přidává, chtěje býti srozumitelnějším, atp.[6] Zde pouze připomenu, že v příčině vlastních jmen jsou Lukianovské kodexy zajedno v užívání pořečtěných jmen Septuagintou. Píší tedy Ἀβ(ε)ιμέλεχ, Νοεμμείν. Jediné jméno „booz" píše s Origenovskými Βόοζ a ne Βόες jako kodex B.

Ježto v naší věci je otázka recense Lukianovy tak důležitou, srovnával jsem slovanské texty (hlaholský i cyrilské) jak s hlavní skupinou kodexů Lukianovských, tak s pobočními. Výsledek je proti dosavadnímu tvrzení biblických kritiků i slavistů překvapující. V hlavní skupině z 58

[1]) Veršem 7. končí text hlaholský a z cyrilských Sevastjanovský. Pozoruhodné je, že kodex Grigorovičův vynechává v. 13, který chybí též v kodexe B; mají jej texty Origenovy-hexaplární a s jistou obměnou i Lukianovské. Z cyrilských se čte v Trojickém, Undolského č. 1 a b. Ostrožské.

[2]) Field l. c. Prolegomena, p. LXXXIV. a násl.

[3]) H. B. Swete, Introduction, str. 148—152.

[4]) Rahlfs, Nachrichten l. c. str. 78.

[5]) Tamtéž.

[6]) Rahlfs, Nachrichten l. c. 83—89.

míst v hlaholském textu pouze tři neb čtyři jsou Lukianovská;[1] v textech cyrilských je sice takových míst roztroušeno více (12), ale z těch toliko na čtyřech (6) místech důsledně ve všech kodexech je čtení Lukianovské: 3, 1 да бѫдеть, Luk. εὐ σοι γένηται (kod. Sev. a Grig. д. б. тебѣ бодеть); hlah. да добро бодеть ти, kod. B. εὐ γένηταί σοι! — 1, 20 не прозовете ма, Luk. ἀλλὰ καλέσατέ με; v textu hlah. je mezera; cod. B. om. ἀλλά! — 2, 16 καὶ φάγεται] L. καὶ ἀφήσετε αὐτήν, cyr. и не имѣте сѫ. — 3, 10 τῷ κυρίῳ θεῷ] L. om. θεῷ, cyr. гⷭⷩ!

Ale ani ve vedlejší skupině kodexů Lukianovských není výsledek příznivější. Celkem nalezl jsem na osmnácti rázovitých místech 3 čtení Lukianovská: jedno v textě hlaholském (1, 1 Lukian ἐπὶ τὴν γῆν hlaholsky на землѭ; cyr. на земли Sev. Grig. Ostrož.; Tr. Und. на земла (sic), kod. B ἐν τῇ γῇ.) — jedno ve všech cyrilských textech souhlasně (1, 11 B. ἐπιστράφητε δή; Lukianovské *vynechávají* δή, a cyrilské shodně s nimi wставлѭть сѧ), třetí nejisté místo jen v některých cyrilských (2, 3 B. τῇ μερίδι τοῦ ἀγροῦ Βόος; Lukian τῇ μερίδι Βόοζ ἐν τῷ ἀγρῷ. Sev. Grig., Ostrog. в' части, kdežto starší kodexy sv. Trojický a Undolského mají svorně s hlaholským части a s kod. B τῇ μερίδι bez předložky ἐν).

Podle těchto výsledků staroslovanský *text knihy Rut* ani v původním překladě hlaholském ani v pozdější recensi cyrilské *nebyl pořízen podle předlohy Lukianovské.*

Rázovitá čteni recense Lukianovy (L).

1, 1 καὶ ἐγένετο[2]] L. om. καὶ; gl. и бысть, cyr. и бысть (гладъ), Ostrog. om. и.

5 ἡ γυνή] L. add. μόνη; gl. om., cyr. item om.

7 καὶ ἐξῆλθεν] L. add. ἡ Νοεμιμεὶν; gl. om., cyr. item om.

8 ποιήσαι Κύριος] L. praem. καὶ; gl. да створитъ гⷭь, cyr. и сътвори съ Tr. Und., и сътворитъ Gr. Sev., да створи Ostrog.

9 δώῃ Κύριος ὑμῖν] L. add. ἔλεον; gl. om., cyr. item om.

ib. ἀνάπαυσιν ἑκάστῃ] L. transponit; gl. каждо покои, cyr. покои коемждо Tr. Und., покои каждо Gr. Sev. Ostrog. (каждо).

ib. καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν] L. καὶ ἐπῆραν ἑκάστη τ. φ. αὐτῶν; gl. и вздигота гласъ свои, cyr. и въздигома гласъ сѫ. (Ostrog. гласы своа).

12. ἐστιν μοι ὑπόστασις] L. οὐκ ἔστιν μ. υ.; gl. есть ми имѣние, cyr. есть мнѣ имѣние Gr. Sev. оу мене есть имѣніе Tr. Und. Ostrog.

ib. καὶ τέξομαι υἱούς] L. εἰ τέξομαι υ.; gl. и приживоу сына, cyr. и рожю сн҃ы Tr. Und. Gr. Sev. Ostrog. (рождоу).

16 μὴ ἀπαντήσαι μοι] L. μή μοι γένοιτο; gl. да не срѣщет мене; cyr. не срѣщи мене Tr. Und. Ostrog., не боуди мнѣ. Gr. Sev.

ib. οὗ ὅπου ἐὰν πορευθῇς] L. οὗ ἐὰν πορευθῇς σύ; gl. ти идеже аще идеши, cyr. якоже идеши ты Tr. Und., идеже идеши ты Ostrog.; Gr. Sev. om. ты.

[1] 2, 14 Cod. B.: φάγεσαι τῶν ἀρτῶν] L. φάγῃ τὸν ἄρτον μου; gl. твои хлѣбъ мои! cyr. om. мои! 1, 9 B ἀνάπαυσιν ἑκάστη] L. ~ ἑκάστῃ ἀνάπαυσιν; gl. каждо покои; 2, 10 B τί ὅτι εὗρον] L. om. τί; gl. кто обрѣтъ.

ib. ἀλισθήσομαι] L. add. ἐκεῖ; gl. идвоу се и азъ (om. ἐκεῖ); cyr. и азъ въсемо се Gr. Sev., Ostrog. вогдоу азъ; Tr. Und. haec om.

ib. ὁ λαός σου] L. praem. ὅτι; gl. людие твои; cyr. и людіе твои omnes.

18 αὐτή] L. ἡ Ῥούθ; gl. om. utrumque, cyr. item.

19 ἐπορεύθησαν δέ] L. καὶ ἐπορ.; gl. идета же, cyr. идоста же.

20 καλέσατε] L. praem. ἀλλά; gl. lacuna, cyr. но прозовете ма.

21 ἐγώ] L. add. γάρ; gl. om., cyr. азъ бо Tr. Und., и азъ Gr. Sev.

2, 2 εἶπεν δὲ αὐτῇ] L. add. Νοεμμείν; gl. om. (Νοεμ.), cyr. add. Неомини Tr. Und., Gr. Sev. om.

3 καὶ ἐπορεύθη] L. add. Ῥούθ; gl. om., cyr. item om.

ib. τῇ μερίδι τοῦ ἀγροῦ Βόος] L. transp. (ἐν) τῇ μερίδι Βόος ἐν τῷ ἀγρῷ; gl. чести селоу воосовоу, cyr. части имы Воозовы Tr. Und. и честь имы В. Gr. Sev.

4 καὶ εἶπεν] L. add. ἐν ἰσχύι; gl. om., cyr. item om.

7 ἐν τῷ ἀγρῷ μικρόν] L. transponit; gl. на селе ни мала, cyr. на ниче ни мала.

8 εἶπεν Βόος] L. εἶπεν ἐν ἰσχύι Βόος; gl. Рече Воосъ, cyr. и рече Воозъ.

9 τὰ παιδάρια²] L. οἱ παῖδες μου; gl. отроуицы, cyr. жатели Tr. Und., отроковицѣ Gr. Sev.

10 καὶ ἔπεσεν] L. add. Ῥούθ; gl. om. (Ῥούθ); cyr. add. отроковицѣ Tr. Und., Gr. Sev. om.

ib. τί ὅτι εὗρον] L. om. τί; gl. яко обрѣтъ (om. τί), cyr. что бѣго створихъ Tr. Und., что се яко обрѣтохъ Sev. Gr.

ib. τοῦ ἐπιγνῶναί με] L. τοῦ σε ἐπιγν.; gl. яко познати ме, cyr. да ма позна.

12 ἀποτείσαι Κύριος] L. ἀποτείσαι σοι К., gl. да издасть гь, cyr. въстажи гь (om. σοι).

14 φάγεσαι τῶν ἄρτων] L. φάγῃ τὸν ἄρτον μου; gl. яси хлѣбъ мои, cyr. да яси хлѣбъ Tr. Und., да яси ѡ хлѣбъ Sev. Gr.

16 καὶ γε παραβάλλοντες παραβαλεῖτε αὐτῇ] L. καὶ σωρεύσατε; gl. и бо пометающе пометаите ю, cyr. и дающе дадите ей.

ib. καὶ φάγεται] L. καὶ ἀφήσετε αὐτήν (al. καὶ ἀφήσετε αὐτὴν καὶ φάγεται)], gl. и снасть, cyr. и не дадите ей събирати и мсти.

17 καὶ συνέλεξεν] L. add. Ῥούθ; gl. om., cyr. item om.

18 αὐτῇ] L. τῇ πενθερᾷ αὐτῆς; gl. (дасть) ей, cyr. (дасть) свекрви своеи Tr. Und.; Gr. Sev. ей.

ib. κατέλιπεν] L. add. τοῦ φαγεῖν; gl. om., cyr. item om. (τοῦ φαγεῖν).

19 καὶ ποῦ ἐποίησας] L. ποῦ τὸ ἔργον τοῦτο ἐποίησας; gl. и кадѣ створи, cyr. где въ.

ib. εἴη ὁ ἐπιγνούς σε εὐλογημένος] L. add. ὅτι ἐχορτασεν ψυχὴν κενήν, καθὼς ἐποίησεν μεθ' οὗ ἐποίησεν; gl. haec om., cyr. item om.

21 καί γε ὅτι] L. καὶ τί ὅτι; gl. яко яко (рече), cyr. и имъ рече Tr. Und., и рече къ имъ Sev. Gr.

ib. εἶπεν πρός με] L. om. πρός με; gl. рече к имъ; cyr. рече къ имъ Gr. Sev., имъ рече Tr. Und.

ib. ὃς ὑπάρχει μοι] L. τὸν ὑπάρχοντά μοι; gl. иже имаши, cyr. иже есть имъ.

3, 1 εἶπεν δέ] L. καὶ εἶπεν; gl. рече же, cyr. рече же Tr., Und. om. же, и рече Gr. Sev.

ib. αὐτῇ] L. τῇ Ῥούθ; gl. ей, cyr. item ей omnes.

ib. θύγατερ] L. add. νῦν ἐγώ; gl. haec om., cyr. item om.

ib. εὖ γένηταί σοι] L. εὖ σοι γένηται; gl. да добро боудеть ти; cyr. да благо ти боудеть (Gr. Sev. тебѣ боудеть).

2 νῦν οὐχί] L. ἰδού; gl. и нине не (Воос ли), cyr. и нинѣ оубо Воозъ.

ib. ἰδοὺ αὐτὸς λικμᾷ] L. καὶ νῦν ἰδοὺ αὐτὸς λ.; gl. се, онь извѣваєть, cyr. и се ть нинѣ сдѣваєт' (sic.) Tr. Und., се ть сдѣваєть Gr. Sev.;

3 καὶ ἀλείψῃ] L. add. καὶ χρίσῃ μύρον; gl. om., cyr. item om.;

6 καὶ κατέβη] L. add. Ῥούθ; gl. om., cyr. item om.;

7 ἡ δὲ ἦλθεν] L. καὶ ἦλθε Ῥούθ; gl. она же приде, cyr. си же прїиде.

9 εἶπεν δέ] L. καὶ εἶπεν αὐτῇ: gl. рече же, cyr. item рече же.

10 τῷ Κυρίῳ θεῷ] L. om. θεῷ; gl. гнѣ бѣу; cyr. om. (бѣу).

14 καὶ ἐκοιμήθη] L. add. Ῥούθ; gl. om., cyr. item om.

15 καὶ εἶπεν αὐτῇ] L. καὶ εἶπεν τῇ Ῥούθ; gl. и рече ей, cyr. item sic. Item in v. seq.

16 Τίς εἶ] L. add. σύ; gl. что єсть! cyr. item sic in Tr. Und., in Sev. Gr. deest.

18 πῶς οὐ πεσεῖται ῥῆμα] L. πῶς ἔσται τὸ ῥῆμα τοῦτο; gl. како нападет ти глаголь, cyr. како оуляжеть слово.

4, 1 ὁ ἀγχιστευτής] L. ὁ ἀγχιστεύων; gl. ближника, cyr. оужника.

ib. ἐκκλίνας κάθισον] L. ἐκκλίνας δὴ κάθ.; gl. оуклон се седи, cyr. съврати са и сяди Tr. Und. Sev. (om. и), Gr. свратив' се соуди?

3 τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ Ἀβιμέλεχ] L. transp. Ἀβιμέλεχ τοῦ ἀδ. ἡμ.; gl. братра нашего Авимелеха, cyr. item sic. брата н. А.

4 εἰ] L. add. οὖν; gl. om. (аще приближаеши се), cyr. item om. (аще оужичьствоуеши).

—

10 ἐκ τῆς φυλῆς λαοῦ αὐτοῦ] L. om. λαοῦ; cyr. ѿ племене его Gr. Tr. Und.

12 ἐκ τοῦ σπέρματος οὗ (vel σου) δώσει Κύριός σοι ἐκ τῆς παιδίσκης ταύτης] L. καὶ ἐκ τοῦ σπέρματός σου δῴη σοι Κύριος ἐκ τ. π. τ.; cyr. ѿ племене твоего даждь гь тебѣ ѿ рабы сея.

13 καὶ ἔλαβεν Βόος τὴν Ῥοὺθ καὶ ἐγενήθη αὐτῷ εἰς γυναῖκα] L. καὶ ἔλαβεν Β. τ. Ῥ. ἑαυτῷ γυναῖκα; cyr. и поять Воозъ Роуфь и бысть емоу жена. Tr. Und., Gr. haec om.

14 τὸν ἀγχιστέα] L. τὸν ἀρχιστεύοντα; cyr. оужїки (gen.) Tr. Und., оужичьство Gr.

ib. καὶ καλέσαι] L. om. καί; cyr. прозвати (om. καί).

17 καὶ ἐκάλεσαν αὐτοῦ αἱ γείτονες ὄνομα] L. καὶ ἐκάλεσαν αὐτῷ (αὐτό) αἱ γείτονες γένους ὄνομα; cyr. и прозваша има емоу сусѣди Tr. Und., Gr. (свсѣдѣ)?

Rázovitá místa vedlejší skupiny kodexů Lukianovských.

1, 1 ἐν τῇ γῇ] L.[1] ἐπὶ τὴν γῆν; gl. (и бисть гладь) по зёми; cyr. на земли sic. Tr. Und., на земли Sev. Gr. Ostrog.;

[1]) Před závorkou je čtení kodexu B; za ní Lukianovské.

2 Μαλών, Μαλλών] L. Μαελλών ; gl. Маллон', cyr. Млѡлонъ Tr. Und., Маллонъ Ostrog., Малѡонъ sic Sev. Gr.;

5 (καὶ ἀπέθανον) καί γε ἀμφότερον] L. om.; gl. и оумрѣста оба, cyr. item sic.

6 ἄρτους] L. ἀγρούς ; gl. хлѣбы, cyr. хлѣбы Tr. Und. Ostrog. хлѣбъ Sev. Grig.

7 εἰς τὴν γῆν] L. ἐπὶ τ. γῆν ; gl. и землю, cyr. item въ землю ;

11 ἐπιστράφητε θύ] L. *om.* θύ ; gl. възвратита сѣ оубо, cyr. обратита са (*om.* оубо)!

12 καὶ τέξομαι] L. εἰ δὲ καὶ τέξομαι ; gl. и приимоу, cyr. и рожю Tr. Und. и рождоу Sev. Gr. Ostrog.

17 Κύριος] L. ὁ θεός : gl. гъ, cyr. omnes гъ!

20 ὁ ἱκανός] L. ὁ ἰσχυρός : gl. довлѣ ; cyr. textus corruptus : (разгорѣ въ мнѣ) злобѣ, Sev. Grig. зло ;

2,3 τῇ μερίδι ;] L. ἐν τ. μερίδι ; gl. чести, cyr. части Tr. Und., Ostrog. в' части, Sev. Gr. въ честь ;

7 (ἕως) ἐσπέρας] L. νῦν ; gl. до вечера, cyr. item sic ;

10 ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς | καὶ προσεκύνησεν] L. transponit ; gl. паде лиць на зѣмѩ и поклони се, cyr. паде матроконица лиць и поклони са ;

13 ελάλησας ;] L. εἶπας ; gl. гла ; cyr. item sic.

3,3 σὺ δὲ λούσῃ] L. καὶ σὺ λούσῃ ; gl. ти же измиеши се, cyr. ты же измыи са ;

ib. μή] L. praem. καί ; gl. да не (помажеши се), cyr. и не (мыи са) ;

10 τῷ Κυρίῳ (θεῷ)] L. add. σου ; gl. гѣ бг, cyr. гѣи tantum ;

4,1 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν Βόοζ] L. κ. ε. Βόοζ πρὸς αὐτόν ; gl. и рече к немоу Воозъ, cyr. и рече емоу Воозъ Tr. Und. Ostrog. ; Sev. и рече къ немоу В., Gr. corruptus.

4 εἶπα] L. om. ; gl. рахъ, cyr. реноухъ.

D. RECENSE HESYCHIOVA.

Podle toho, co bylo řečeno o řeckém textě v úvodě, a po prozkoumání textů dvou čelných recensí Origenovy-hexaplární a Lukianovy, zbývá jediné říci, že text knihy Rut, pokud je obsažen v kodexe B (Vatikánském), jest *Hesychiovský;* z minuskulních jsou Hesychiovské kodexy 44, 74, 76, 106 a 134, které obsahují celý Oktateuch. Jsou-li tyto texty skutečně Hesychiovské, pak vzal Hesychios za základ tentýž předhexaplární text (LXX) jako Origenes, a jen málo (stylisticky?) jej pozměnil. Ježto tyto jeho změny nejsou nějaké soustavné přepracování, můžeme říci, že Vatikánský kodex B, i tvrdí-li se o něm, že je Hesychiovský, zůstává v podstatě předhexaplárním textem Septuaginty (Rahlfs, Septuaginta-Studien II, 227).

Staroslovanský překlad knihy Rut jak původní, hlaholské recense, tak i v druhé recensi cyrilské, srovnáván s texty řeckými, objevil se jednak odlišným jak od hexaplárního textu Origenova tak i od recense Lukianovy, jednak *shodným*, až na nepatrné výjimky, *s Vatikánským kodexem B.* Nelze tudíž popříti, že náleží k recensi Hesychiově.

Rahlfs sice mluví ještě o dvou podružných recensích či skupinách kodexů celkem z doby pozdější (vyjma 2); jednu z nich označil ℵ a druhou 𝔠 (Ca-

tena),[1] avšak počet míst, v nichž se slovanské texty s nimi stýkají, je tak nepatrný (2), že neuznávám potřebným déle u nich meškati. Slovanské texty mají s nimi společná pouze tato místa:

1, 20 ℵ, ℭ (ἡ) πικρία gl. горесть; cyr. горесть Sev. Gr., горька Tr. Und;

2, 16 ℵ, ℭ καὶ ἄφετε αὐτὴν καὶ φάγεται; cyr. и недѣите са събирати и асти! gl. shodně s kod. B и снѣсть и сьберть;

21 ℵ, ℭ μετὰ κορασίων; gl. с дѣвицами, cyr. къ отроковицамъ;

3, 16 ℵ, ℭ τί ἐστιν; gl. Что есть, cyr. item sic.

První místo se čte i v kodexe A (Alexandrijském), druhé rovněž má s ním první slova společná; zbývají tudíž dvě poslední místa společná textu slovanskému a těmto podružným recensím.

Spíše vrátím se k dosud obecně rozšířenému mínění o Lukianovském původu staroslovanského překladu Písma.

O Lukianově recensi v stsl. překladě evangelií a apoštola, žaltáře i paramejníku *neni pochybnosti*. Ale již o překladu knihy Genese se vyslovil prof. Michajlov, že v něm nenašel rázovitých znaků nebo zvláštností recense Lukianovy.[2] Touto studií o knize Rut došel jsem nejen k témuž zápornému výsledku jako prof. Michajlov, ale s nutným vyloučením obou recensí Lukianovy i Origenovy, přicházíme k závěru, že *předloha obou slovanských recensí jak hlaholské, tak pozdější cyrilské byla Hesychiovská.* Má-li hlaholský text knihy Rut velikou cenu po stránce jazykové, jest jeho vážnost a důležitost po stránce kritické (kritiky textu) ne menší. To, co jsem před dvaceti léty tolik tušil, a ne bez obavy napověděl, totiž že staroslovanský text knihy Rut v první resensi (hlaholské) shoduje se s textem kodexu B, či že se opírá o nějakou podobnou předlohu *Hesychiovskou*, podařilo se mi tímto spisem dokázati, jediné na základě uvedených studií o řeckém textu této knihy. Ovšem není třeba odvozovati z toho žádných dalších důsledků ani theologických ani politických. (Viz čl. Viri Ciril-Metodove teologije, v „Slavii" II., 54—55.) Kodex nebo rukopisy, z nichž sv. Bratři překládali, mohl obsahovati, a podle všeho obsahoval texty různorodé, podobně jako kodex A, který v evangeliích je Lukianovský, jinde pak, na př. v knize Rut byl asi Hesychiovský s mnohými změnami hexaplárními. Kéž je tento drobný výtěžek studie o krátkém textu knihy Rut klíčem k snazšímu posouzení ostatních textů starozákonních nežli dosud.

---

[1]) Rahlfs, Nachrichten l. c. 103—19.

[2]) A. V. Michajlov, Опытъ изученія текста книги Бытія I, Варшава 1912, 333.

III. TEXT KNIHY RUT

z breviáře Vita z Omišlje v cyrilském přepise.

Fol. 462 d

РОУТЬ

1 Бисть оубо соудєщимь
соудиѣмь · и бисть гла-
Fol. 463 a дь по ꙁⷨли · и идє моужь ѿ Би-
тлѣома ꙁⷨлє Июдови приш-
ал'ствовати · на сєло Мо-
авово · та и жєна єго и с҃на
єго · 2 и имє моужєви Ꙗвимєл-
єхь · и имє жєнѣ єго Ноємины · и
имє обѣма с҃нма єго Маал-
онь и Хєлєонь · Єпратѣки жє ѿ
Битлѣома ꙁⷨлє Июдови при-
доу на сєло моѣвит'ско и в-
ѣшє тоу · 3 И оумрѣть Ꙗвимєл-
єхь моужь Ноємины · и оста
тоу и ова с҃на єє · 4 поѣста с-
єбѣ жєнѣ Моѣвитини · и имє
єдинои Орфа и имє дроугои
Роуть · и жишє тоу ѣко .ф҃. лє-
ть · 5 и оумрѣста ова Маал-

Codex B.

ΡΟΥΘ

[1] Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κρίνειν τοὺς κριτὰς καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐν τῇ γῇ· καὶ ἐπορεύθη
ἀνὴρ ἀπὸ Βαιθλέεμ τῆς Ἰούδα τοῦ παροικῆσαι ἐν ἀγρῷ Μωάβ, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ
αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ. [2] καὶ ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Ἀβειμέλεχ, καὶ ὄνομα τοῖς δυσὶν υἱοῖς αὐτοῦ
Μααλὼν καὶ Κελαιών, Ἐφραθαῖοι ἐκ Βαιθλέεμ τῆς Ἰούδα· καὶ ἤλθοσαν εἰς ἀγρὸν Μωὰβ
καὶ ἦσαν ἐκεῖ. [3] καὶ ἀπέθανεν Ἀβειμέλεχ ὁ ἀνὴρ τῆς Νωεμείν, καὶ κατελείφθη αὐτὴ
καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτῆς. [4] καὶ ἐλάβοσαν ἑαυτοῖς γυναῖκας Μωαβείτιδας· ὄνομα τῇ μιᾷ
Ὀρφά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Ῥούθ· καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ ὡς δέκα ἔτη. [5] καὶ ἀπέθανον
καί γε ἀμφότεροι, Μααλὼν καὶ Χελαιών· καὶ κατελείφθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς
αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν αὐτῆς.

онѣ и Хелеон· Оста же же·
на ѳ моужа своего· и ѳ окою
сно҃у ѥѵ. 6 . . . ѫзратиште же се ѳ с·
ела мо҃кв'ска· ѣко слиша·
ште ѳ села мо҃кела . . . ѣко да·
сть имѣ хл҃ѣби· 7 И ѫзиде из
места идѣже ѥ҃ѣ тоу· и ок҃ѣ
нев҃ѣст҃ѣ ѿ нею· и идѣахоу
поутемь· ѫзвраща́ющіѧ се к з·
емлю Июдекоу. 8 И рече Ноемине
нев҃ѣстама своима· идѣ·
Fol. 463b та оубо ѫзратита се ка·
ѣждо к домѣ матере сво·
ѥ· да створитъ г҃ь м̂стъ
с вама· ѣкоже створисте·
а са оумрѣшима· и са мною·
9 дастъ г҃ь вама· и да обре·
щете ка҃ѣждо покон к домоу
моужа своего· и облобыз·
а ею· и ѫдвигота гл҃съ с·
вои и плакаста се· 10 и рѣче·
а ѥи· с тобою ѫзратимѣ҃
се ѥсѣ дни твое· 11 и рече Ное·
мине· ѫзратита се оубо
дъщерѣ мои· и вскоую гред·

---

6 Καὶ ἀνέστη αὕτη καὶ αἱ δύο νύμφαι αὐτῆς καὶ ἀπέστρεψαν ἐξ ἀγροῦ Μωάβ, ὅτι ἤκουσαν ἐν ἀγρῷ Μωὰβ ὅτι Ἐπέσκεπται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, δοῦναι αὐτοῖς ἄρτους. 7 καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν ἐκεῖ, καὶ αἱ δύο νύμφαι αὐτῆς μετ' αὐτῆς· καὶ ἐπορεύοντο ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἐπιστρέψαι εἰς τὴν γῆν Ἰούδα. 8 καὶ εἶπεν Νωεμεὶν ταῖς νύμφαις αὐτῆς Πορεύεσθε δή, ἀποστράφητε ἑκάστη εἰς οἶκον μητρὸς αὐτῆς· ποιήσαι Κύριος μεθ' ὑμῶν ἔλεος, καθὼς ἐποιήσατε μετὰ τῶν τεθνηκότων καὶ μετ' ἐμοῦ. 9 δώῃ Κύριος ὑμῖν καὶ εὕροιτε ἀνάπαυσιν, ἑκάστη ἐν οἴκῳ ἀνδρὸς αὐτῆς. καὶ κατεφίλησεν αὐτάς· καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἔκλαυσαν. 10 καὶ εἶπαν αὐτῇ Μετὰ σοῦ ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν λαόν σου. 11 καὶ εἶπεν Νωεμεὶν Ἐπιστράφητε δή, θυγατέρες μου· καὶ ἵνα τί πορεύεσθε μετ' ἐμοῦ; μὴ ἔτι μοι υἱοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ μου, καὶ ἔσονται ὑμῖν εἰς ἄνδρας;

ета сѧ мною· ѣда оцѣ ми с̄·
ни еста к чр҃кв҃ѣ моемѣ· и
воудета кама к моужа·
12 Къратита се оубо дѣцѣ·
р҃к мои· хане састар҃кх с·
е не бити ми моужеви· ѣко·
же р҃кѣ· ѣко ест' ми имѣние
кити ми моужеви и прижие·
оу сна· 13 ѣда тою пожиет· (sic)
а до оустрѣлениѣ има· ил·
и тѣма оудржаниѣ воудет·
а не посагноути за моужа·
Не можѣта дѣцѣр҃к мои· ѣ·
ко прогнѣвах се о каю· ѣко
Fol. 463c ижиде о мнѣ роука гна̄. 14 И к·
хдѣиготата глсѣ свои и к·
сплакаста се паки· и об·
лекиха Орфа свекр҃кѣ
свою· и къратн се к лю·
ди свои· Роут же послѣдо·
ва ѥи· 15 И рече Ноеминь к Роу·
тѣ· се къратн се ѥтри
тко҃ѣ к людемь своимь и к'
ѣмь ѥи· къратн се оубо и
ти по ѥтрѣи своеи· 16 Рече ж·

---

[12] ἐπιστράφητε δή, θυγατέρες μου, διότι γεγήρακα τοῦ μὴ εἶναι ἀνδρί· ὅτι εἶπα ὅτι ἔστιν μοι ὑπόστασις τοῦ γενηθῆναί με ἀνδρὶ καὶ τέξομαι υἱούς, [13] μὴ αὐτοὺς προσδέξεσθε ἕως οὗ ἀδρυνθῶσιν; ἢ αὐτοῖς κατασχεθήσεσθε τοῦ μὴ γενέσθαι ἀνδρί; μὴ δὴ θυγατέρες μου, ὅτι ἐπικράνθη μοι ὑπὲρ ὑμᾶς, ὅτι ἐξῆλθεν ἐν ἐμοὶ χεὶρ Κυρίου. [14] καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἐκλαυσαν ἔτι· καὶ κατεφίλησεν Ὀρφὰ τὴν πενθερὰν αὐτῆς· καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς, Ῥοὺθ δὲ ἠκολούθησεν αὐτῇ. [15] καὶ εἶπεν Νωεμεὶν πρὸς Ῥοὺθ Ἰδοὺ ἀνέστρεψεν σύννυμφός σου πρὸς λαὸν αὐτῆς καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῆς· ἐπιστράφητι δὴ καὶ σὺ ὀπίσω τῆς συννύμφου σου. [16] εἶπεν δὲ Ῥοὺθ Μὴ ἀπαντήσαι ἐμοὶ τοῦ καταλιπεῖν σε ἢ ἀποστρέψαι ὄπισθέν σου, ὅτι σὺ ὅπου ἐὰν πορευθῇς πορεύσομαι. καὶ οὗ ἐὰν αὐλισθῇς αὐλισθήσομαι· ὁ λαός σου λαός μου, καὶ ὁ θεός σου θεός μου.

е Роуть · да не срещеть мене
оставити те · или вꙁвр-
ащенниемь вꙁвращоу се ѿ по-
слѣдованиѣ твоего · ѣк-
о ти идѣже аще идеши · и-
доу и аꙁь · и ѣможе аще ид-
еши ти вдвороу се и аꙁь · л-
юдие твои люди и мои · и в̅ь
мои в̅ь твои · 17 и идѣже аще
оумреши оумроу и аꙁь · и тоу
погребена боудоу · сице
да створит ми г̅ь · и се д-
а приложить · ѣко смрть
раꙁлоучить междю м-
нею и тобою. 18 Видѣвши
же Ноемминь · ѣко крѣпита (!)
се та поити ш нею · прѣст-
Fol. 463d а г̅лати к нѣи · 19 Идота же
обѣ до идеже придета
вь Витлѣомь · и вшоумѣ с-
е в̅сь градь о неи … что ес-
ть Ноемминь · 20 … нарцѣте ме же
горесть · ѣко прогнѣва се
о мнѣ довли ꙁѣло · 21 аꙁь н-
спл'нь идохь · тащоу же вꙁ-
врати ме г̅ь · И вскоую ꙁо-
вете ме Ноемминь · и г̅ь смѣр-

[17] καὶ οὗ ἐὰν ἀποθάνῃς ἀποθανοῦμαι, κἀκεῖ ταφήσομαι. τάδε ποιήσαι μοι Κύριος καὶ τάδε προσθείη, ὅτι θάνατος διαστελεῖ ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. [18] ἰδοῦσα δὲ Νωεμεὶν ὅτι κραταιοῦται αὐτὴ τοῦ πορεύεσθαι μετ' αὐτῆς, ἐκόπασεν τοῦ λαλῆσαι πρὸς αὐτὴν ἔτι. [19] Ἐπορεύθησαν δὲ ἀμφότεραι ἕως τοῦ παραγενέσθαι αὐτὰς εἰς Βαιθλέεμ. καὶ ἤχησεν πᾶσα ἡ πόλις ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπον Αὕτη ἐστὶν Νωεμείν; [20] καὶ εἶπεν πρὸς αὐτάς Μὴ δὴ καλεῖτέ με Νωεμείν, καλέσατέ με Πικράν, ὅτι ἐπικράνθη ἐν ἐμοὶ ὁ ἱκανὸς σφόδρα. [21] ἐγὼ πλήρης ἐπορεύθην, καὶ κενὴν ἀπέστρεψέν με ὁ κύριος· καὶ ἵνα τί καλεῖτέ με Νωεμείν, καὶ Κύριος ἐταπείνωσέν με, καὶ ὁ ἱκανὸς ἐκάκωσέν με;

и ме и докли озлобова м-
е· 22 И вьзврати се Ноемино и Р-
оуть моѵѣвитина невѣст-
а ее вьзвраштающи се ѿ сел-
а Моавова· Тѣ же идот-
а вь Витлѣомь в начело
жетви еч'менние· 2, 1 и Ноемини м-
оужь знаемь моужеви ее· т-
о же моуж та силань крѣ-
постию ѿ роенинѣ Авимел-
ехова и име емоу Воось· 2 и
рече Роуть моѵѣвитина... д-
а идоу оубо на село и свероу
класи к слѣдь егоже а-
ще обрештоу благодѣть прѣ-
д' очима его· Рече же еи и-
ди дешти· 3 и иде и зьбра (!) на с-
елѣ к слѣдь жанюштихь· и
Fol. 464a приключи се приключение
чести селоу Воосовоу·
рождению (!) Авилемехов- (sic)
оу· 4 и се Воось приде из Ви-
тлѣома· и рече к жанюштим-
мь· гь с вами· и рѣше емоу
да стит' те гь· 5 И рече В-

[22] καὶ ἐπέστρεψεν Νωεμεὶν καὶ Ῥοὺθ ἡ Μωαβεῖτις ἡ νύμφη αὐτῆς ἐπιστρέφουσα
ἐξ ἀγροῦ Μωάβ· αὗται δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βαιθλέεμ ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν.
[1] Καὶ τῇ Νωεμεὶν ἀνὴρ γνώριμος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· ὁ δὲ ἀνὴρ δυνατὸς ἰσχύι ἐκ
τῆς συγγενίας Ἀβειμέλεχ, καὶ ὄνομα αὐτῷ Βόος. [2] καὶ εἶπεν Ῥοὺθ ἡ Μωαβεῖτις πρὸς
Νωεμεὶν Πορευθῶ δὴ εἰς ἀγρόν, καὶ συνάξω ἐν τοῖς στάχυσιν κατόπισθεν οὗ ἐὰν εὕρω
χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. εἶπεν δὲ αὐτῇ Πορεύου, θυγάτηρ. [3] καὶ ἐπορεύθη, καὶ συνέ-
λεξεν ἐν τῷ ἀγρῷ κατόπισθεν τῶν θεριζόντων· καὶ περιέπεσεν περιπτώματι τῇ μερίδι
τοῦ ἀγροῦ Βόος, τοῦ ἐκ συγγενείας Ἀβειμέλεχ. [4] Καὶ ἰδοὺ Βόος ἦλθεν ἐκ Βαιθλέεμ
καὶ εἶπεν τοῖς θερίζουσιν Κύριος μεθ' ὑμῶν· καὶ εἶπον αὐτῷ Εὐλογήσαι σε Κύριος. [5] καὶ
εἶπεν Βόος τῷ παιδαρίῳ αὐτοῦ τῷ ἐφεστῶτι ἐπὶ τοὺς θερίζοντας Τίνος ἡ νεᾶνις αὕτη;

ѡось отрочищоу своемоу пр-
иставленомоу надъ жан-
ющими· чьѣ есть дѣвица си·
6 и ѿвеща отрочищь приста-
влени надъ жанющими и рчє·
ѿроковица моѣвит'ска е-
сть· вꙁвраш'шиѣ се с Ноем-
иною (!) села Моавова· 7 и ре-
че оуво· да поберꙋ и сверꙋ
в роуковеть (sic) ... жанющихъ· и пр-
иде и свира ѿ ютра до вече-
ра· и не почи на селѣ ни ма-
ла· 8 Рече Боось к Роутѣ· н-
е слиша ли дещи· не иди н-
а село иного сабирать · и
ти не отидеши ѿ соудоу· са-
дѣ прилѣпи се с дѣвиц-
ами моими· 9 очи твои воуд-
ѣта на селѣ· идѣже аще
жанють· и да ходиши в с-
лѣдь ихъ· се ꙁаповдѣхь
Fol. 464 b отроvищемь не прикосноути
се тебѣ· и егда вжеждеш-
и се идеши к сасоудомь и п'-
еши ѿ нюдѣже почрѣплють
отрочищи· 10 И паде ниць на

---

[6] καὶ ἀπεκρίθη τὸ παιδάριον τὸ ἐφεστὸς ἐπὶ τοὺς θερίζοντας καὶ εἶπεν Ἡ παῖς ἡ Μωαβεῖτίς ἐστιν, ἡ ἀποστραφεῖσα μετὰ Νωεμεὶν ἐξ ἀγροῦ Μωάβ. [7] καὶ εἶπεν Συλλέξω δὴ καὶ συνάξω ἐν τοῖς δράγμασιν ὄπισθεν τῶν θεριζόντων· καὶ ἦλθεν καὶ ἔστη ἀπὸ πρωίθεν καὶ ἕως ἑσπέρας, οὐ κατέπαυσεν ἐν τῷ ἀγρῷ μικρόν. [8] καὶ εἶπεν Βόος πρὸς Ῥούθ Οὐκ ἤκουσας, θυγάτηρ; μὴ πορευθῇς ἐν ἀγρῷ συλλέξαι ἑτέρῳ· καὶ σὺ οὐ πορεύσῃ ἐντεῦθεν, ὧδε κολλήθητι μετὰ τῶν κορασίων μου. [9] οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς τὸν ἀγρὸν οὗ ἐὰν θερίζωσιν, καὶ πορεύσῃ κατόπισθεν αὐτῶν· ἰδοὺ ἐνετειλάμην τοῖς παιδαρίοις τοῦ μὴ ἅψασθαί σου· καὶ ὅ τι διψήσεις, καὶ πορευθήσῃ εἰς τὰ σκεύη καὶ πίεσαι ὅθεν ἂν ὑδρεύωνται τὰ παιδάρια. [10] καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν Τί ὅτι εὗρον χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς σου τοῦ ἐπιγνῶναί με, καὶ ἐγώ εἰμι ξένη;

ꙁ҃ми и поклони се и рече к
немоу· ѣко обрѣть благо-
дѣть пред' очима твоим-
а· ѣко позна ти ме· ѣко а-
зь есамь странна· 11 И ѿве-
ща Воось и рече еи· повѣ-
стию повѣдано ми есть·
елико створи сь свекрь-
вию своею· по оумр'ти м-
оужа своего· и како ост-
ави о҃ца своего... и ꙁ҃мю
битиѣ своего и приде к
людемь ихже не вѣдѣаш-
е вчера и третимь д҃нем'·
12 да вздасть г҃ь дѣло
свое (!)· и да боудеть маз-
да твоѣ испльнь ѿ г҃а б҃а
и҃злева к немоуже иде н-
адѣѣти се под' крилоу
его. 13 Она же рече· да обр-
ещоу благодѣть предь о-
чима твоима г҃и мои. ѣ-
ко оутѣши ме· и ѣко г҃ла н-
Fol. 464c а ср҃ци твоемь рабѣ своеи·
и се азь боудоу ѣко една ѿ
рабинь твоихь. 14 И рече еи Во-

---

11 καὶ ἀπεκρίθη Βόος καὶ εἶπεν αὐτῇ Ἀπαγγελίᾳ ἀπηγγέλη μοι ὅσα πεποίηκας μετὰ τῆς πενθερᾶς σου μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν ἄνδρα σου, καὶ πῶς κατέλιπες τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου καὶ τὴν γῆν γενέσεώς σου, καὶ ἐπορεύθης πρὸς λαὸν ὃν οὐκ ᾔδεις ἐχθὲς καὶ τρίτης. 12 ἀποτίσαι Κύριος τὴν ἐργασίαν σου· γένοιτο ὁ μισθός σου πλήρης παρὰ Κυρίου θεοῦ Ἰσραήλ, πρὸς ὃν ἦλθες πεποιθέναι ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ. 13 ἡ δὲ εἶπεν Εὕροιμι χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς σου, κύριε, ὅτι παρεκάλεσάς με, καὶ ὅτι ἐλάλησας ἐπὶ καρδίαν τῆς δούλης σου, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἔσομαι ὡς μία τῶν παιδισκῶν σου. 14 καὶ εἶπεν αὐτῇ Βόος Ἤδη ὥρα τοῦ φαγεῖν, πρόσελθε ὧδε καὶ φάγεσαι τῶν ἄρτων, καὶ βάψεις τὸν ψωμόν σου τῷ ὄξει. καὶ ἐκάθισεν Ῥοὺθ ἐκ πλαγίων τῶν θεριζόντων· καὶ ἐβούνισεν αὐτῇ Βόος ἄλφιτον, καὶ ἔφαγεν καὶ ἐνεπλήσθη καὶ κατέλιπεν,

осѣ се крѣме ѣсти· прид‸и с·
ѣмо и ѣси хлѣбѣ мои· и омо·
чиши хлѣбѣ свои ка оца·
ть· и сѣд‸е Роуть вскран ж·
анюшинѣ· и сд‸рови ви Ноосѣ
хлѣбѣ и ѣсть и насити се· и
остави· 15 и вста скират·
и· И ѯапов‸д‸ѣ Ноосѣ отро·
чищемѣ своимѣ гле· оуко п·
о срѣд‸ѣ роукове‸ти ‸да съ·
кираетѣ· и не посрамите е·
е· 16 и носеще понесите ви· нко
напитѣкюще напитѣките ю
ѳ праги· и снѣсть и сберетѣ и
не вѯкранните ви· 17 И скира
на селѣ до вечера· и из'м·
лати ѣже сабра· и (и) кис·
ть ѣко мѣра ечмене· 18 и вз·
ета и вниде к граду· И ви·
д‸ѣ свекри ѥ ѣже сабра·
и изамиши Роуть даст ви·
ѣже остави ѳ негоже на·
ѣст' се· 19 И рече ви свекри
ѥ кад‸ѣ сабира ‸днь· и к·
ад‸ѣ створи· ‸да боуд‸еть

[15] καὶ ἀνέστη τοῦ συλλέγειν. καὶ ἐνετείλατο Βόος τοῖς παιδαρίοις αὐτοῦ λέγων. Καί γε ἀνὰ μέσον τῶν δραγμάτων συλλεγέτω, καὶ μὴ καταισχύνητε αὐτήν· [16] καὶ βαστάζοντες βαστάξατε αὐτῇ, καί γε παραβάλλοντες παραβαλεῖτε αὐτῇ ἐκ τῶν βεβουνισμένων· καὶ φάγεται καὶ συλλέξε, καὶ οὐκ ἐπιτιμήσετε αὐτῇ. [17] Καὶ συνέλεξεν ἐν τῷ ἀγρῷ ἕως ἑσπέρας, καὶ ἐράβδισεν ἃ συνέλεξεν, καὶ ἐγενήθη ὡς οἰφὶ κριθῶν. [18] Καὶ ἦρεν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ εἶδεν ἡ πενθερὰ αὐτῆς ἃ συνέλεξεν, καὶ ἐξενέγκασα Ῥοὺθ ἔδωκεν αὐτῇ ἃ κατέλιπεν ἐξ ὧν ἐνεπλήσθη. [19] καὶ εἶπεν αὐτῇ ἡ πενθερὰ αὐτῆς Ποῦ συνέλεξας σήμερον καὶ ποῦ ἐποίησας; εἴη ὁ ἐπιγνούς σε εὐλογημένος. καὶ ἀνήγγειλεν Ῥοὺθ τῇ πενθερᾷ αὐτῆς ποῦ ἐποίησεν, καὶ εἶπεν Τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς μεθ' οὗ ἐποίησα σήμερον Βόος.

Fol. 464 d познаки те бл҃нь· И рече
Роуть свекрви своеи· ка-
дѣ есть била· и рече име
моужеви ономоу Боось· оу н-
егоже бѣхь данась· 20 и рече
е Ноеминь невѣстѣ своеи·
бл҃нь есть гв҃и· ꙗко не лиши
м҃сти своее сь живими и
мртвими· И рече еи Ноеминь·
приближает се нась моужь
та· ѿ ближикь рода нш҃его·
21 И рече Роуть к свекрви сво-
еи· ибо ꙗко рече кь мнѣ· с дѣ-
вицами моими прѣмѣси (!) се·
дондеже скончаю всоу ж-
етвоу юже имамь· 22 И рече Но-
еминь к Роутѣ невѣстѣ св-
оеи· благаѣ дещи како (не) в-
ниде с дѣвицами его·· и не
срещоуть тебѣ на иномь се-
лѣ· 23 и прилѣпи се Роуть дѣ-
вицахь Боосовахь сбира-
ти· дондеже скончa жет-
воу ечменоу... и сѣде сь свек-
рвию своею· 3, 1 Рече же еи Н-

---

[20] καὶ εἶπεν Νωεμεὶν τῇ νύμφῃ αὐτῆς Εὐλογητός ἐστιν τῷ κυρίῳ, ὅτι οὐκ ἐνκατέλιπεν τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετὰ τῶν ζώντων καὶ μετὰ τῶν τεθνηκότων. καὶ εἶπεν αὐτῇ Νωεμεὶν Ἐγγίζει ἡμῖν ὁ ἀνήρ, ἐκ τῶν ἀγχιστευόντων ἡμᾶς ἐστιν. [21] καὶ εἶπεν Ῥοὺθ πρὸς τὴν πενθερὰν αὐτῆς Καί γε ὅτι εἶπεν πρὸς μέ Μετὰ τῶν παιδαρίων μου κολλήθητι ἕως ἂν τελέσωσιν ὅλον τὸν ἀμητὸν ὃς ὑπάρχει μοι. [22] καὶ εἶπεν Νωεμεὶν πρὸς Ῥοὺθ τὴν νύμφην αὐτῆς Ἀγαθόν, θυγάτηρ, ὅτι ἐπορεύθης μετὰ τῶν κορασίων αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀπαντήσονταί σοι ἐν ἀγρῷ ἑτέρῳ. [23] καὶ προσεκολλήθη Ῥοὺθ τοῖς κορασίοις Βόος συλλέγειν ἕως οὗ συνετέλεσεν τὸν θερισμὸν τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν. καὶ ἐκάθισεν μετὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.

[1] Εἶπεν δὲ αὐτῇ Νωεμεὶν ἡ πενθερὰ αὐτῆς Θύγατερ, οὐ μὴ ζητήσω σοι ἀνάπαυσιν ἵνα εὖ γένηταί σοι;

оемнинь свекри ее· дщии не им-
ам ли вьзискати ти поко-
ища да добро боудеть ти·
Fol. 465a 2 и нине не Воос ли знаемь н-
ама· егоже с дѣвицами
бѣ· се онь извѣваеть еч'м-
ень на гоумнѣ в сию нощь· 3 то
же измиеши се и помажеши
се· и вьложиши ризи свое
на се и внидеши на гоумно· на
не покажеши се моужеви до
идеже скончаеть п'е и ѣди·
4 ибо идеть спати· и оувѣси
мѣсто идѣже спить· и прид-
еши· и ѿкриеши ѣже на ногоу
его и лежеши· и та повѣс-
ть ти ѣже створиши· 5 Рече
же еи Роуть· вса елико зап-
овѣдаеши ми створоу· 6 и сни-
де на гоумно· и створи вса
елико заповѣдѣ еи свек-
ри ее· 7 и ѣсть Воось· и оубла-
жи се срце емоу. и иде спат-
и в страноу стога· она же пр-
иде тан и ѿкри ѣже при ногоу

---

[2] καὶ νῦν οὐχὶ Βόος γνώριμος ἡμῶν, οὗ ἦς μετὰ τῶν κορασίων αὐτοῦ; ἰδοὺ αὐτὸς λικμᾷ τὸν ἅλωνα τῶν κριθῶν ταύτῃ τῇ νυκτί. [3] σὺ δὲ λούσῃ καὶ ἀλείψῃ καὶ περιθήσεις τὸν ἱματισμόν σου ἐπὶ σέ, καὶ ἀναβήσῃ ἐπὶ τὸν ἅλω· μὴ γνωρισθῇς τῷ ἀνδρὶ ἕως οὗ συντελέσαι αὐτὸν πιεῖν καὶ φαγεῖν· [4] καὶ ἔσται ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὸν καὶ γνώσῃ τὸν τόπον ὅπου κοιμᾶται ἐκεῖ, καὶ ἐλεύσῃ καὶ ἀποκαλύψεις τὰ πρὸς ποδῶν αὐτοῦ καὶ κοιμηθήσῃ, καὶ αὐτὸς ἀπαγγελεῖ σοι ἃ ποιήσεις. [5] εἶπεν δὲ Ῥοὺθ πρὸς αὐτήν Πάντα ὅσα ἐὰν εἴπῃς ποιήσω. [6] Καὶ κατέβη εἰς τὸν ἅλω, καὶ ἐποίησεν κατὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῇ ἡ πενθερὰ αὐτῆς. [7] καὶ ἔφαγεν Βόος καὶ ἠγαθύνθη ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν κοιμηθῆναι ἐν μερίδι τῆς στοιβῆς· ἡ δὲ ἦλθεν κρυφῇ καὶ ἀπεκάλυψεν τὰ πρὸς ποδῶν αὐτοῦ.

его· 8 Бист же в полоу ноущи·
и оужасе се моужь и сметѣ се·
и се жена лежитъ при ногоу е-
го· 9 Рече же Коось кто еси
ти· Она же рече· азъ есамь
раба твоѣ· и възложиши одѣ-
Fol. 465 b ѣние твое на рабоу свою·
ѣко блнжика ми ти еси·
10 И рече Коось· бл҃на ти гѣ-
ѣ бо҃у дещи· ѣко оубладжи с-
вою послѣдноую паче прѣ-
вие· не иди в слѣдь юношь·
аще ли нищь аще ли богат·
11 и нине дещи не вои се· вса е-
лико речеши створоу ти· в-
ѣст' бо всако колѣно лю-
ди моужъ· ѣко жена силѣ
еси ти· 12 ѣко истиною блн-
жика ти е҃смь· Иако аще ес-
ть блнжѣи мене блнжик-
а 13 прѣбоудн ноущию· и боудѣ-
т на ютрѣ· аще поиметь те
то благо· да блажѣи
боудеть· аще ли же не вс-
хощеть поѣти те· поим-

---

[8] ἐγένετο δὲ ἐν τῷ μεσονυκτίῳ καὶ ἐξέστη ὁ ἀνὴρ καὶ ἐταράχθη, καὶ ἰδοὺ γυνὴ κοιμᾶται πρὸς ποδῶν αὐτοῦ. [9] εἶπεν δέ Τίς εἶ σύ; ἡ δὲ εἶπεν Ἐγώ εἰμι Ῥοὺθ ἡ δούλη σου, καὶ περιβαλεῖς τὸ πτερύγιόν σου ἐπὶ τὴν δούλην σου, ὅτι ἀγχιστεὺς εἶ σύ. [10] καὶ εἶπεν Βόος Εὐλογημένη σὺ τῷ κυρίῳ θεῷ, θύγατερ, ὅτι ἠγάθυνας τὸ ἔλεός σου τὸ ἔσχατον ὑπὲρ τὸ πρῶτον τὸ μὴ πορευθῆναι ὀπίσω νεανιῶν, εἴτοι πτωχὸς εἴτοι πλούσιος. [11] καὶ νῦν, θύγατερ, μὴ φοβοῦ· πάντα ὅσα ἐὰν εἴπῃς ποιήσω σοι· εἶδεν γὰρ πᾶσα φυλὴ λαοῦ μου ὅτι γυνὴ δυνάμεως εἶ σύ. [12] καὶ ὅτι ἀληθῶς ἀγχιστεὺς ἐγώ εἰμι· καὶ γέ ἐστιν ἀγχιστεὺς ἐγγίων ὑπὲρ ἐμέ. [13] αὐλίσθητι τὴν νύκτα, καὶ ἔσται τὸ πρωὶ ἐὰν ἀγχιστεύσῃ σε, ἀγαθόν, ἀγχιστευέτω· ἐὰν δὲ μὴ βούληται ἀγχιστεῦσαί σε, ἀγχιστεύσω σε ἐγώ, ζῇ Κύριος. σὺ εἶ Κύριος· κοιμήθητι ἕως πρωί.

оу тѣ дхъ· живѣ гѣ· спи д·
о ютра· 14 и спа при ногоу его·
Она же вста прѣжде оу-
ѣдѣти моужа искриаго
своего· и рече Боосъ· да
не оувѣдено коудетъ ѣко
вниде жена на гоумно· 15 и ре-
че ѣи· принеси прѣпоѣсаниѣ
си· еже е врхоу тебе· и приѣтъ· е
Fol. 465c и намѣри шестъ мѣръ ѣч'мене·
и вложи на ню· и вниде в
градъ· 16 и Роутъ вниде к свек-
кр'ви своеи· она же рече ѣи·
что естъ дѣщи· и рече ес-
е ѣлико створи ѣи моужь· 17 и
рече ѣи шестъ мѣръ ячмен-
е сего даст' ми моужь· ѣк-
оже рече ми не вниди та-
ща к свекр'ви своеи. 18 Она
же рече сѣди дѣщи до ид-
еже разоумѣеши како на-
падетъ ти гл҃ь· не имат е-
о прѣмлчати моужь· до и-
деже кончаетъ гл҃ь днь·
4, 1 И вѣиде Боосъ к врато-

---

[14] καὶ ἐκοιμήθη πρὸς ποδῶν αὐτοῦ ἕως πρωΐ· ἡ δὲ ἀνέστη πρὸ τοῦ ἐπιγνῶναι ἄνδρα τὸν πλησίον αὐτοῦ· καὶ εἶπεν Βόος Μὴ γνωσθήτω ὅτι ἦλθεν γυνὴ εἰς τὴν ἅλωνα. [15] καὶ εἶπεν αὐτῇ Φέρε τὸ περίζωμα τὸ ἐπάνω σου. καὶ ἐκράτησεν αὐτό, καὶ ἐμέτρησεν ἓξ κριθῶν καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτήν· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. [16] καὶ Ῥοὺθ εἰσῆλθεν πρὸς τὴν πενθερὰν αὐτῆς· ἡ δὲ εἶπεν αὐτῇ Θύγατερ· καὶ εἶπεν αὐτῇ πάντα ὅσα ἐποίησεν αὐτῇ ὁ ἀνήρ. [17] καὶ εἶπεν αὐτῇ Τὰ ἓξ τῶν κριθῶν ταῦτα ἔδωκέν μοι, ὅτι εἶπεν πρός με Μὴ εἰσέλθῃς κενὴ πρὸς τὴν πενθεράν σου. [18] ἡ δὲ εἶπεν Κάθου, θύγατερ, ἕως τοῦ ἐπιγνῶναί σε πῶς οὐ πεσεῖται ῥῆμα· οὐ γὰρ μὴ ἡσυχάσῃ ὁ ἀνὴρ ἕως ἂν τελέσῃ τὸ ῥῆμα σήμερον.

[1] Καὶ Βόος ἀνέβη ἐπὶ τὴν πύλην καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀγχιστευτὴς παρεπορεύετο ὃν εἶπεν Βόος, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν Βόος Ἐκκλίνας κάθισον ὧδε, κρύφιε· καὶ ἐξέκλινεν καὶ ἐκάθισεν.

мѣ и сѣдѣ тоу· и се ближикъ
а ен мимо идѣѣше· егоже
рече Ноосъ· и рече к немоу Ро-
осъ· оуклон се сѣди сдѣ-
ѣ тан· и оуклони се и сѣдѣ·
2 И призвавъ Ноосъ моуже б
страцъ града· и рече сѣ-
ддѣ сѣдѣте· и сѣд (!) 3 и ре-
че Ноосъ ближицѣ· чес-
ть села· ѣже есть кратр-
а нашего Авимелеха се
даст' се Ноеминѣ· вѣвра-
Fol. 465d щ(се)и се б села Моавска·
4 и азъ рѣхъ· бкрию оухо ти гл-
е· стежи предъ' сѣдящими
и прѣдъ' старци.... и аще приб-
ижаеши се ен· приближи се·
аще ли не приближаеши се·
поквжд' ми да оувѣдѣ· ѣ-
ко нѣсть инъ паче тебе при-
ближаен се· и азъ есамъ
по тебѣ· Он же рече· азъ е-
самъ ближика родоу· 5 и реч-
е Ноосъ в дань егда стеж-
ати ти село· из роуки Ноеми-

---

[2] καὶ ἔλαβεν Βόος δέκα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως καὶ εἶπεν Καθίσατε ὧδε· καὶ ἐκάθισαν. [3] καὶ εἶπεν Βόος τῷ ἀγχιστεῖ Τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ ἣ ἐστιν τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ Ἀβιμέλεχ, ἣ δέδοται Νωεμεὶν τῇ ἐπιστρεφούσῃ ἐξ ἀγροῦ Μωάβ, [4] κἀγὼ εἶπα Ἀποκαλύψω τὸ οὖς σου λέγων Κτῆσαι ἐναντίον τῶν καθημένων καὶ ἐναντίον τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ μου· εἰ ἀγχιστεύεις, ἀγχίστευε· εἰ δὲ μὴ ἀγχιστεύεις, ἀνάγγειλόν μοι, καὶ γνώσομαι ὅτι οὐκ ἔστιν παρὲξ σοῦ τοῦ ἀγχιστεῦσαι, κἀγώ εἰμι μετὰ σέ. ὁ δὲ εἶπεν Ἐγὼ εἰμι ἀγχιστεύσω. [5] καὶ εἶπεν Βόος Ἐν ἡμέρᾳ τοῦ κτήσασθαί σε τὸν ἀγρὸν ἐκ χειρὸς Νωεμεὶν καὶ παρὰ Ρουθ τῆς Μωαβείτιδος γυναικὸς τοῦ τεθνηκότος, καὶ αὐτὴν κτήσασθαί σε δεῖ, ὥστε ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τοῦ τεθνηκότος ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ.

ни б Рогти мѣквитѣнние же-
инѣ оумрѣшаго· и тоу пѣти-
и ти достоитъ· ѣко вскр-
ѣсити.... оумрѣшаго· на нас-
лѣдие емоу· 6 И рече ближ-
ика родоу· не могоу приближ-
ити ѣ сѣбѣ· ѣда како про-
смражду наслѣдие сво-
е· приближи сѣбѣ ближи-
ч'ство мое· ѣко не вѣмогоу
ближич'ствовати· 7 и сѣ
правдание пред' Ѳ҃слимом'.
на ближич'ство и на измѣ-
нение поставити всако
сло҃во· И изоуваше моужь
Fol. 466a сапогъ свои· и даѣше и-
скр'немоу своемоу ближ-
ич'ствоующюмоу ближич'-
ство свое· (Ти же г҃н).

---

[6] καὶ εἶπεν ὁ ἀγχιστεύς (Οὐ δυνήσομαι ἀγχιστεῦσαι ἐμαυτῷ, μή ποτε διαφθείρω τὴν κληρονομίαν μου· ἀγχίστευσον σεαυτῷ τὴν ἀγχιστείαν μου, ὅτι οὐ δυνήσομαι ἀγχιστεῦσαι. [7] καὶ τοῦτο τὸ δικαίωμα ἔμπροσθεν ἐν τῷ Ἰσραήλ. ἐπὶ τὴν ἀγχιστείαν καὶ ἐπὶ τὸ ἀντάλλαγμα, τοῦ στῆσαι πάντα λόγον· καὶ ὑπελύετο ὁ ἀνὴρ τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ καὶ ἐδίδου τῷ πλησίον αὐτοῦ τῷ ἀγχιστεύοντι τὴν ἀγχιστείαν αὐτοῦ· καὶ τοῦτο ἦν μαρτύριον ἐν Ἰσραήλ.

IV. SROVNÁNÍ TEXTŮ CYRILSKÝCH.

Zbývá ještě blíže všimnouti si některých vzájemných vztahů (shod i neshod) textů cyrilských. Z předešlých statí, zejména o recensi Origenově-hexaplární a Lukianově, je patrno, že cyrilské texty byly více zasaženy vlivem těchto recensí nežli text hlaholský, či že předloha recense bulharské, byť i ona v jádře Hesychiovská, obsahovala více prvků Origenovských a Lukianovských nežli předloha recense hlaholské. V této věci jsou texty cyrilské za jedno.

Jiná věc, ne méně pozoruhodná, je ta, v níž se cyrilské texty rozcházejí. Srovnáním textů cyrilských totiž vychází na jevo, že texty jihoslovanské (bulharské a srbské) jdou svorně proti textům původu ruského. Z tohoto důvodu připojuji dodatkem i srovnání textů cyrilských mezi sebou. Za základ položil jsem rukopis Undolského čeledi ruské. Tento se neliší ničím od rukopisu sv. Trojického-Sergijevského. Shoda je tak veliká, že buď prvý je opis druhého, nebo oba předpokládají společný pramen. To je patrno z písařských omylů a chybných míst, která povstala z neporozumění textu; obojí jsou v obou řečených kodexech tytéž. Na př. 2, 14 v obou часть (часть) místo час (ὥρα); 3, 7 предълище (sic) v obou místo прїиде лещи ἦλθεν καμφθῆναι; tamtéž съвладе (sic) místo съвладеніа (τῆς στοιβῆς); 3, 10 итити v obou m. ити (πορευθῆναι); 4, 11 женъ въходащее místo ж. въходащии. Podobně v bibli Ostrožské opakují se *dva* z těchto omylů; první místo však a poslední je tu již opraveno; za to však čteme v 2, 16 носаши носитъ! jako v rkp. sv. Trojickém a Undolského; jest tudíž i zde příbuznost s předešlými patrna. Pro četné změny a pozdější opravy v bibli Ostrožské omezím se v dalším srovnávání textů ruských s jihoslovanskými na rukopis Undolského a s ním shodný text sv. Trojický-Sergijevský.

Tyto dva texty čeledi ruské srovnával jsem s textem Grigorovičovým (bulharským) a Sevastjanovským (srbským). Že i tyto texty jihoslovanské jsou si velmi blízké, mimo jiné, vidíme rovněž z chyb a mezer, které jsou v obou tytéž. Tak na př. 2, 13 въ оуши Grig. i Sev. m. въ срдце (ἐπὶ καρδίαν); 4, 5, 6 tytéž mezery v obou textech. Více však zajímají nás ony shody, které dokazují nejen blízkou příbuznost těchto textů jihoslovanských mezi sebou, ale zároveň i jich vzdálenost od textů staroruských. Ty shody jsou patrny z přiložených různočtení obou rukopisů Sevastjanovského (S.) i Grigorovičova (G.) k textu kodexu Undolského.

КНИГЫ ѲСМЫА РОѲФ҃Ь.*

L

1. И бысть въ нѣгда сѹжаѹ сѹдіѧ. и бысть гладъ на ѕемлѧ.[1] и иде моужь ѿ Виѳлеѥма[1b] Іѹдина. шбитаніѧ ради[2] въ селѣ Моавли. самъ и жена его. и два сна его. 2. имѧ же моужеви. Ѳлимелѣхъ. и[3] имѧ же женѣ его Нєѡминь.[4] и имѧ[5] дѣтма сномa его. Маѡлонъ.[6] и Хелеѡнъ. Ифрафиска.[7] ѿ Виѳлеѥма[1b] Іѹдина. и придоша въ село Моавле и бѣша тоу.[8] 3. и оумре[9] Ѳлимелѣхъ. моужь Нєѡминь.[10] и шстаста шба сі҃а[8] сна ѥѧ. 4. и поѧста себѣ женѣ. Моавитѣныни имѧ единоѥ Ѳрфа. имѧ же вторѣи.[11] Роуѳь. и жиша[12 bis] до ·і· лѣтъ. 5. и оумроста шба ѥѧ[8] сна.[8] Маѡлонъ.[6] и Хелеѡнъ.[13] и[14] шста жена. ѿ моужа своего. и ѿ обоѹ сноу своею. 6. и шста жена.[15] и шбѣ невѣстѣ ѥѧ. и въздратишасѧ[16] въ села Моавла.[17] ѩко[18] присѣти Гь҃[19] людіи своиѹ.[20] дати имъ хлѣбы.[21] 7. и ѿиде ѿ мѣста иже[22] бѣ тамо. и обѣ сносѣ[23] ѥѧ[24] с нею. идѧхоу[25] въ поуть въздратитй҃ въ ѕемлю Іѹдіноу. 8. И рече Нєѡминь шбѣма сноѹама[26] своима. идѣта оубо шбратитасѧ каждо въ домъ ѿц҃а своего. и сътвори[27] Бъ҃ с вами[28] мл҃ть ѩко же[29] сътвориста съ оумрѣшими. и[30] съ мноѭ. 9. дажь҃ Бъ҃ вама шбрѣсти[31] покои. коеиждо[32] въ домоу моужа своѥ. и цѣлова ѧ.[33] и въздвигоша гласъ свои[34] и плакашасѧ. 10. и рекоста ѥи сносѣ.[35] ни, но идевѣ с тобою[36] въ людь твоѧ.

* Text kodexu Undolského č. 1 s různočteními kod. Sevastjanovského (S.) a Grigorovičova (G.). Text Undolského připojuji podle *Michajlova* (l. c. 27—36).

L

[1] земли S. G. — [1b] Ѳлеема S. G. — [2] и ѡбыта S. G. — [3] om. S. G. — [4] Неѡмина S. Нєємины G. — [5] ныне же S. G. — [6] Малоѡнь S. G. — [7] Ефратейска S. G. — [8] add. до кыратіа S. до кыратіа G. — [9] add. тоу S. G. — [10] Неѡминины S. G. — [11] дроугои S!; G. om. же — [12] add. тоу S. G. — [13] Хереѡнь S. G. — [14] об҃ѣдоваста ѡба невѣсты ѿ моужа своѥ҃ G. S. (моужеи) et om. шста жена — сноу своею — [15] и пыстав҃ши же Неѡмина S. G. (Нєємина) — [16] васта S. G. — [17] селѣ Моавлиихъ G. S. (селоѣ) — [18] и S. G. — [19] бѣ S! гі G. — [20] люди свое S. G. — [21] хлѣвь S. G. — [22] идаже S. G. — [23] невѣсты S. G. (невѣсте) — [24] om. ѥа S. G. — [25] и идѣхоу S. G. [26] невѣстама S. G. — [27] сътворить S. G. — [28] с нама S! -- [29] om. же S. G. — [30] om. и S! — [31] и оврѣтѣта S. G. — [32] каждо S. G. — [33] и и ѡпоусти S. G. — [34] жрало свое S. G. Tr! (corr. глѣ свои); Ostrog. гласы своа — [35] ѥи сносѣ om. S. G. — [36] с тобою възвратимъ се G. S.

11. и рече Неѡминь ѡбратитасѧ дщери мои. въскоую[37] идета съ мнѡю. идѣета ли и еще[38] сна моа въ оутробѣ моеи. да боудета вама моужа. 12. но[39] ѡбратитасѧ дщери мои. ıако състарѣхсѧ и не боудоу моужоу. и[40] иже и рѣхъ. егда оу мене есть имѣніе да боудꙋ моужоу и рожоу сны. 13. да пождета ихъ. да възрастоуть.[41] да ıа поимета. а не боудета иномоу моужоу.[42] ни дщери мои ıако съжалисѧ мнѣ пачеваю. ıако изиде[43] на мѧ роука Гнѧ. 14. и възвигше[44] гласъ[45] свои[45] плакаста[46] пакы. и цѣловавши Ѡрфа свекровь свою. ѡбратисѧ[47] въ люди своѧ. Роуфь же иде въ слѣдъ[48] свекрове своеѧ. 15. и рече Неѡминь къ Роуфи. се ѡбратисѧ ıатры[49] твоѧ къ людемъ твоимъ.[50] и къ бмь твоимъ.[50] ѡбратисѧ (л. 174 об.) и ты въслѣдъ ѧтрове своеѧ.[51] 16. и рече Роуфь. не срѧщи[52] мене то еже ѡставити тебе. или ѡбратитисѧ[53] ѿ тебе. но[54] ıакоже[55] идеши ты.[56] тоу[57] и азъ[58] и людіе твои людіе мои. и Бъ твои, Бъ мои. 17. идеже[59] оумреши ты.[60] тоу[61] и азъ.[62] идеже погребешисѧ ты.[63] тоу и азъ погребоусѧ. се бѡ[64] сътвори мнѣ Гь. се да[65] приложить. ıако смрть[66] разлоучи межи мнѡю и тобою. 18. видѣвши же Неѡминь. ıако оукрѣписѧ[67] снити с нею. оумлъче[68] глати к неи къ семоу.[69] 19. идоста же ѡбѣ. и[70] придоста въ Виѳлеѡмъ. и възъгласи весь градъ ѡ нею. и рекошѧ се есть Неѡминь.[71] 20. и рече к нимъ не зовѣте мене Неѡминь. но прозовѣте мене горька.[72] ıако разгорча въ мнѣ злобь.[73] 21. азъ бѡ[74] исполнь ѿидоуь. а тщꙋ мѧ възврати Гь. да въскоую мѧ наречете[75] Неѡминь. а Гь съмири мѧ и велми съзли мнѣ.[76] 22. и възвратисѧ Неѡминь. и Роуфь Моави-

---

[37] add. да S. G. — [38] да ли еще еста сна G. S. — [39] om. но S. G. — [40] иже рахъ ѐ мнѣ имѣніе G. S. — [41] еда ждета и даже възрастоуть G. S. — [42] а не боудета моужа G. S. — [43] иріде G. S.; in fine add. ѡ двою сынѹ Неѡміни S. G. — [44] възвигоста G. S. [45] жрѣлѣ свои G. S. (add. и) — [46] плакаста се G. S. — [47] и обрати се G. S. — [48] add. ее G. S. (et om. свекрове) — [49] етровь G. ıетрьва S. — [50] свои G. S. — [51] етрьвѣ своеи G., ıетрьве твоие S. — [52] не боуди мнѣ оставити те G. S. — [53] възвратити се G. S. [54] om. но G. S. [55] ıако идеже G. S. — [56] om. ты G. S. — [57] идоу G. S. — [58] add. (и) и даже въселиши и азь въселю се G. S. — [59] S. praem. и — [60] om. ты G. S. — [61] om. тоу G. S. — [62] add. оумроу и тоу G. S. — [63] om. ты et тоу G. S. [64] add. ми G. S. (et om. мнѣ) — [65] и се да ми приложи G. S. — [66] add. ны G. S. [67] крѣпит се G. S. — [68] и оумлъча G. S. — [69] но сеи G. S. [70] даже и G. S. — [71] Неѡминъ G. Неѡмінь S. (item v. 20) — [72] горесть G. S. (горесть) — [73] зло и G. S. — [74] и азь G. S. — [75] прозовасте G. призывасте S. — [76] ма G., ме S.

тыни.[77] wкращающисѧ[78] съ села Моавлѧ. и[79] придоста къ Кнолеѡ̃. къ
начало жатвы пшеница.[80]

II.

1. кѣ кѡ моужь знаемъ.[1] моужоу Нεѡмининоу.[2] моужь же[3] силенъ.
ѡ̃ рода Єлимелεхова. имѧ же[3] емоу Кѣѡхъ. 2. и рече Роуфь Моави-
тыни.[4] къ Нεѡмини.[5] да идоу на никоу и[6] съберѫ класы. къслѣдствоу-
ющи,[7] аще wбрящоу блгть предъ wчима его. рече же ѥи Нεѡминь[8] иди
дщи.[9] 3. и иде съвра[10] на никѣ къслѣдьствоующи жателемъ.[11] и къпаде[12]
къпадєніе части[13] нивы Кѣѡховы. сердоколѧ Єлимелεхова. 4. и се Кѣѡхъ
приде ѡ̃ Кнолеѡма.[14] и рече жнющимъ. Гь с вами. и рѣша[15] емоу
жнющіи[16] блг̑и тѧ Гь. 5. и рече Кѣѡхъ. wтроκоу своемоу стоѧщемоу
зѫ жатели. кто естъ[17] wтроковица тѧ. 6. и ѡ̃кѣща[18] емоу Моавитыни[19]
есть. пришедшиѧ[20] съ Нεѡмининою.[21] ѩже wбратисѧ ѡ̃ села Моавлѧ.
7. и рече да събероу къ снопѣ[22] къслѣдъ женющихъ.[23] приде кѡ[24] и ста
ѡ̃ оутра до вечера и не почива[25] на никѣ ни мала. 8. и рече Кѣѡхъ
къ Роуфи. слыши[26] дщи. не годи събирати на иноу.[27] да[28] не ѡ̃годиши
ѡ̃сюдоу. но[29] сде пристани къ wтроковицамъ моимъ. 9. да[30] wчи твои
коудета на никѣ идеже жнють. и да годиши къ слѣдъ ихъ. и се[31] за-
повѣдаю[32] wтрокомъ моимъ не присѧщи[33] к тебѣ. и[34] егда къжадаеши[35]
да идеши къ соусѣдомъ[36] и пиеши. ѡ̃ню дѣже чрѣплютъ жатели.[37] 10. и

[77] add. невѣста се G. S. — [78] обратиѣ̈шиѧ се ѡ̃ села Моавлѣ G. S. — [79] сіи
же G. S. (си) [80] пшеницы(и) G. S.

II.

[1] Неемиинъ же моужь знаемъ G., S. Неемиина же моужа знаемъ и textus corruptus — [2] ее G. S. — [3] om. же G. S. bis — [4] Моавитянины G. S. — [5] Неемиинъ G. S. — [6] да G. S. — [7] къ слѣдъ жателы Ковзовъ G. S. — [8] om. Неемиинь G. S. — [9] S! add. иди — [10] и съвра G. S. — [11] къ слѣдъ жателы G. S. — [12] къпиде G. S. — [13] къ
честь G. S. et om. къпадєніе — [14] Кнолѣма G. S. (-ѣма) — [15] рекоше G. S. —
[16] om. G. S. [17] om. есть G. S. — [18] рече G. S. — [19] Моавитянины G. S. (-тяниин)
— [20] обратиѣ̈шіѧ се G. S. — [21] Неемииною G. S. et om. ѩже обрати са — [22] да
съберѣ G. S. et om. и рече — [23] жателы и G. S. — [24] om. кѡ G. S. — [25] почи G.
S. — [26] слыша ли G. S. — [27] add. никоу G. S.; postponit събирати G. — [28] и да G.
S. — [29] om. но G. S. — [30] и G. S. et om. коудета — [31] om. се G. S. — [32] запо-
вѣдаѣ̈ G. S. et om. моимъ — [33] присѣгноути тебѣ G. S. (и тебѣ) — [34] S.! om. и —
[35] въжадѣеши се G. S. — [36] сьсоудѣ̈ G. S. — [37] отроковице G. S.

падѣ штроковица[38] ниць. и поклонисѧ емоу[39] ,до земла глающи.[40] что блго[41] сътвориҳ предъ очима твоима ,да мѧ познаѥ. аҳъ же есмь странна. 11. и ѿвѣщаѧ Ꙗѡсифъ[42] рече къ ней.[43] повѣдающе[44] (л. 175). повѣдаша ми. ѥже[45] сътворила еси съ свекровію своею. по оумрътвіи моужа твоего. и како ѡставн wца своего и мтрь свою. и землю роженіѧ своего, и приде къ людн нюже не вѣдѣ. ѿ вечера и вномъ ,дне 12. въстажи Гь ,дѣло твое. и коудн мьздѣ твоѧ исполнь ѿ Га Ба Ннлева. к немоу же приде оуповати къ[46] крилома его. 13. си же рече ,да wбращюу блгть предъ очима твоима ги мои. ꙗко оутѣши мѧ и гла къ ср҃це[47] рабы твоеѧ. и се аҳъ кѹдѣ ꙗко єдина ѿ рабинь твоиҳъ. 14. и рече ей Ꙗѡсифъ. чѧсть[48] (sic) есть ѧсти и пити.[49] приближисѧ сѣмо[50] ,да ѧси глѣбъ.[51] и wмочи сн оукроухъ твои[52] въ wцатъ. и сѣдн[53] подѣ жаньца[54] и подѧ[55] ей[56] пражьмо.[57] и ѧсть и насытисѧ. и wстасѧ.[58] 15. и въста събирати и заповѣда Ꙗѡсифъ штрокомъ своимъ.[59] ,да средѣ снопокъ събираѥ и не засрамите[60] ѥѧ. 16. и носѧщіи носить.[61] и ,дающіе ,даднте[62] ей ѿ складеныҳъ. и не дѣйте ѥѧ събирати и ѧсти. и не къзбраните ей. 17. и събра[63] на нивѣ ,до вечера. и изъмлати ѥже събра[64] и бысть[65] ꙗко събраное ꙗко[66] четвертъ съ[67] ,двою споудоу[68] ячмене. 18. и вѧ и приде къ градъ. и видѣ свекры ѥѧ ѥже събрала.[69] и иземши Роуѳь ѿ надръ своиҳъ. и[70] ,даств[71] свекроки своеи. ѥже вѣ wставила. ѿ ниҳ же насытисѧ.[72] 19. и рече к ней[73] свекры ѥѧ. гдѣ еси събрала[74] ,дне. и гдѣ вѣ познавыи тѧ. коудн блкенъ[75] познакыи тѧ. и исповѣда Ꙗѳь свекрови своеи[76] гдѣ

[38] om. штрококица; ница G. S. — [39] om. емоу G. S. — [40] и рѣ къ ниѥ G. S. — [41] се ꙗко вѣрѣ блгть (et om. створихъ) G. S. — [42] add. и G. S. — [43] ей G. S. (ѥи) et om. къ — [44] съповѣдающіемъ повѣсн! ѥи G. S. — [45] елико сътвори G. S. — [46] подъ крыла G. S. — [47] въ оуши G. S. — [48] чѧ G. S. — [49] om. и пити G. S. — [50] и прінди само(!) G. S. — [51] ѡ глѣбъ G. S. — [52] и омочиши хлѣ ей G. S. — [53] седе Роуѳь G. S. — [54] съ страны житѣ G. S. (жетель) — [55] дѣ G. S. — [56] add. Коѡ G. S. — [57] глѣбы G. S. — [58] остави сіи G. S. (ей) — [59] add. глѧ G. S. — [60] срамлите S. G. (срами!) — [61] носеще носите G. S. — [62] длите G. S. [63] in G. et S. textus corruptus; ~ довечера на нивѣ; — [64] съмыраше G. S. [65] быше G. S. et om. ꙗко събраное G. S. — [66] ꙗко и G. S. — [67] om. съ G. S. — [68] споудовь G. S. (сподовь) — [69] бѣше събрала G. S. — [70] om. ѡ надръ своиҳ. и G. S. — [71] add. ей et om. свекроки сѧ. G. S. — [72] се насыти S. G. — [73] ей (om. къ) G. S. — [74] была G.; събирала S. — [75] transponit коудн познакы те блкенъ G. S. — [76] add. и повѣда (ѥи) ихто бѣ моужь. G., S. (om. гдѣ — Ꙗѡсъ).

быстъ. и имѧ моужоу Воwзъ. оу негоже бысть[77] дні. 20. рече[78] же Неwминь невѣстѣ своеи. блвенъ есть Гви. ıако не wскоудѣ[79] млти своеѧ. съ живыми и съ оумршими.[80] и рече Неwминь.[81] приближаетсѧ намъ моужь тъи. и есть[82] ѿ оужикъ[83] нашихъ. 21. и рече Роуфь къ свекрови своеи. и мнѣ рече.[84] къ штроковицамъ моимъ пристани. дондеже скончають всю жатвоу[85] ıаже есть мнѣ. 22. и рече Неwминь. къ Роуфи невѣстѣ своеи.[86] благо дщи ıако ходила еси съ штроковицами его. да тебе не пристанѫть[87] на инои нивѣ. 23. и приста Роуфь штроковицамъ Воwзовымъ. дондеже скончають[88] жатвоу ıачмене[89] и пшеница.[90]

III.

1 и сѣде съ свекровію своею. рече[1] еи[2] свекры еѧ. дщи не поищоу ли тебѣ покоѧ. да благо ти[3] боудеть. и нн҃ѣ оубw[4] Воwзъ знаемъ есть[5] намъ. съ негоже штроковицами еси была.[6] и[7] се тъи нн҃ѣ[8] сдѣваеть гоумно ıачмене сеи нощи. 3. ты же измыисѧ. и помасти[9] лицѧ своего. и wблецисѧ в ризы (л. 175 об.) свѣтлѣишіѧ.[10] и[11] идеши на гоумно. и не ıависѧ мѫжоу. дондеже скончаеть ıасти и пити. 4. и боудеть[12] егда[13] лещи емоу. да разоумѣеши мѣсто где[14] лежить.[15] тамо да[16] влѣзеши. и[17] wткрыеши ногахъ емоу.[18] и лѧжеши. и тъи повѣсть[19] ти еже твориши.[20] 5. и рече Роуфь къ неи. все елико речеши.[21] то творю.[22] 6. и иде на гоумно. и сътвори все[23] елико заповѣда еи свекры еѧ. 7. и ѣсть Воwзъ[24] и питъ. и възвлажа срце его. и предѣлищие[25] (sic) къ странѣ складе[26] (sic). си же

[77] быстъ G. S. et om дне — [78] и рѐ Неемиа G. S. (неемина) — [79] не остави G. не wскѫди S. — [80] мрътвими G. S. — [81] Неемина G. S. — [82] om. и есть G. S. — [83] add. есть et om. нашихъ G. S. — [84] transp. и рѐ къ мнѣ G. S. — [85] add. мою G. S. — [86] и рѐ Неемина къ Роуѳѣ невѣстѣ св. G., S. своеи невѣстѣ — [87] не остан҄ѫ G. S. — [88] скончаше G. S. — [89] ечменоу G. S. — [90] пшеницноу G. S.

III.

[1] и рече G. S. — [2] Неемина G. S. (Несемина) — [3] тебѣ S., in G. textus corruptus — [4] add. нали G. S. — [5] om. есть G. S. — [6] въ G. S. [7] om. и G. S. — [8] om. нн҃ѣ G. S. — [9] помажи et om. лица св. G. S. — [10] om. G. S. — [11] add. да G. S. — [12] add. идѣже лежи҄ G.! — [13] въ негда G. S. — [14] идѣже G. S. — [15] лежеть S. — [16] да тамо G. S. — [17] add. да G. S. — [18] оу нога҄ его G. S. — [19] съповѣсть G. S. — [20] еже ты сътвориши G. S. — [21] add. ми G. S. — [22] сътвороу G. S. et om. то — [23] om. все G. S. — [24] om. Воwзъ G. S. — [25] прїде лещи G. S. — [26] кладенїа G. съкладенїа S.

прiйде тан.[27] и ѡкры ногꙋ (!) емꙋ.[28] и леже. 8. и бысть полоуночи[29] оужасе сѧ моужь. и къзмѧтесѧ. и се жена лежитъ на ногꙋ емоу.[30] 9. рече же ѥи Ꙗѡѯъ.[31] кто ѥси ты. си же рече. азъ ѥсмь Роуфь. да къложи[32] пазоухоу свою на рамоу твою. ꙗко оужика ты ѥси[33] мнѣ. 10. и рече Ꙗѡѯъ. блѣна ты Гн҃и дши. ꙗко разблажа[34] мл҃ть свою послѣдиюю паче пръвыѧ. ꙗко оуже[35] не итити[36] (sic) тебѣ къ слѣдꙋ оуноть.[37] аще оубогъ. аще[38] богатъ. 11. и нѣ дши не боисѧ. но[39] все ѥлико речеши сътворимъ[40] тебѣ. вѣсть Гь[41] все племѧ людiи мои. ꙗко жена силы ты ѥси.[42] 12. и по истинѣ тако[43] ꙗко оужика ѥсмь азъ. 13. оу мене прѣлежи ноць сiю.. и боудеть заоутра. аще поиметь тѧ то блго. да поиметь. аще ли не хощеть поати тебе. то поимоу тѧ азъ. жи҃ Гь. прѣлежи сде до заоутрiѧ.[44] 14. и леже[45] ногꙋ (!) емоу[46] до свѣта. си же къста дажѣ не шчюти[47] подроугъ его. и рече ѥи Ꙗѡѯъ. да не ѩвишисѧ[48] ꙗко приходила ѥси[49] на гоумно.[50] 15. и рече ѥи принеси препоуть иже на тебѣ. и ѩми. си же ѧть и намѣри ѥи .з҃.[51] ячмене. и задѣ ѥи.[52] си же иде къ градꙋ. 16 и прiйде Роуфь къ свекрови своеи. и рече ѥи свекры. что есть дши.[53] и повѣда ѥи, ѥлико сътвори ѥи моужь. 17. і повѣда ѥи .з҃.[54] ячмене.[55] се дасть ми глѧ къ мнѣ. да не идеши тъща къ свекрови своеи. 18. си же рече сѣди дши. дондеже оувѣси како оулѧжеть слово. не оумлъчитъ[56] моужь дондеже съкръшитъ слово дне.

IV.

1. Ꙗѡѯъ же прiйде къ кратомꙋ. і сѣде тоу. і се оужика миноваше. егоже нарече Ꙗѡѯъ. и рече емоу[1] Ꙗѡѯъ. съвратисѧ и[2] сѣди сде[3]

[27] отан G. S. — [28] оу ногѣ его G. S. — [29] add. и G. S. — [30] оу ногѣ его G. S. — [31] om. си Къмъ G. S. — [32] възложивши G. S. — [33] еси ты G. S. — [34] разблажи G. S. — [35] om. оуже G. S. — [36] ити G. S. — [37] юноти и G. S. — [38] или дше ѣ G. S. — [39] om. но G. S. — [40] сътворити G. S. — [41] бъ G. S. — [42] еси ты G. S. — [43] om. тако G. S. — [44] прѣлежа до злоутра G. S. (рлежи) — [45] лежа S. — [46] оу ногах его G. S. — [47] ощоутити G. S. (ощоутить) — [48] да се не имать S. G. (om. не) — [49] приходи женa G. S. — [50] S. add. сю; G. оу ногу моею et om. на гоумно — [51] .ѯ. G. S. (om. и ѩми си же ѧть) — [52] задѣи ѥи G. S. et add. и принесе свекрѣви своеи — [53] om. си же — есть дши G. S. — [54] .ѯ. G. S. — [55] етысѧ et add. и рѣ се даст' ми мно рѣ мнѣ G. S. (етышеисѧ!) — [56] add. во G. S.

IV.

[1] к немоу S. G. om. — [2] съвратих' се сюди G., съврати се сѣди S. — [3] и съвратих' се и сѣде G. S. om. сде — сѣде.

танно. и съвратиса і сѣде. 2. і поѧ[4] Коѡзъ .і̄.[5] моужь.[6] ѿ старецъ града.[7] и рече[8] сѣдите сде. 3. рече же[9] Въѡзъ оужицѣ. часть села иже есть брата нашего Єлимелеха. ѿдала есть Неѡминь.[10] ѡбратившиса[11] съ села Моавлѧ. 4. азъ же рекоух да ꙗвлю ти[12] въ оухо твое гл҃ѧ.[13] притѧжи предъ старци людїи моихъ. аще оужичьствоушии (л. 176). то оужичьствоуи. аще ли не оужичьствоушии. то[14] повѣжь ми да вѣдѣ.[15] нѣсть[16] развѣ тебе оужичьствовати же[17] азъ[18] есмь с тобою. сьи же рече азъ есмь оужичьствоую.[19] 5. и рече Въѡзъ въ дн҄ь въньже[20] притѧжиши село ѿ роукы[21] Неѡминѧ.[22] и ѿ Роуфи Моавитынѧ.[23] жены оумръшаго. и тоу достоить ти поꙗти. ꙗкоже въставити имѧ оумръшаго въ причастїе его. 6. и рⷱ҇е оужика Коѡзоу не възмогоу оужичьствовати себѣ. да[24] не когда расыплю причѧстїе свое. оужичьствоуи себѣ[25] ты. оужичьство мое. ꙗко не възмогѹ оужичьствовати. 7. се же[26] оуправленїе преже въ Илли. ѡ оужичьствованїи.[27] ѡ премѣненїи. оуставити все слово. и изоуѧше моужь сапогъ свои.[28] и даѧше подроугѹ[29] своемоу оужичьствоующоу. оужичьство его. и се бѣше свѣдѣнїе въ Илли[30] 8. и рече оужичьствоуѧи[31] Въѡзоу. притѧжи себѣ[32] оужичьство мое. и изоувъ сапогъ свои. и дасть емоу. 9. и рече Въѡзъ старцемъ и всѣмь людемъ. послоушивыи[33] дн҄е. ꙗко притѧжю[34] вaю все Єлимелехово[35] и все елико есть Хелеѡне.[36] і Малоне[37] ѿ роукы Неѡминѧ.[38] 10. і ѿ роукы[39] Моавитынѧ. женоу[40] Малонию. поемлю себѣ женоу. въставити[41] имѧ оумръшаго[42] ѿ братїѧ его. и ѿ племене его. послоуси вы дн҄е. 11. и ѿвѣщаша[43] вси людїе иже[44] оу вратъ[45] послоуси и старци рекошѧ. даже[46] Г҃и женѣ въходѧщее[47] въ домъ твои. ꙗко же

---

[4] поеть G. S. — [5] ·і· G. S. — [6] мѫжи G. S. (-жїи) — [7] градскꙑ G. S. — [8] add. имъ G. — [9] и рⷱ҇е (et om. же) G. S. — [10] Несминны G. Несминь S. — [11] обратившїа се G. S. — [12] ти ꙗвлю G. S. — [13] add. кто е҃ отроковица та и ѿвѣща еих гл҃е G. S. — [14] om. то G. S. — [15] вѣмь S! — [16] add. бо G. S. — [17] om. же G. S. — [18] а азь S! — [19] оужичьствоую S! — [20] въньже дн҄ь G. S. — [21] om. роукы G. S. — [22] Несминны G. S. — [23] in textus G. S. lacuna — [24] и да G. S. et om. некогда — [25] transp. ты себѣ; rel. ad fin. *om*. G. S. — [26] om. же G. S. — [27] оужичьствꙋ. Desinit textus cod. Sevastjanov. — [28] свои Grigorovič. — [29] дроугоу G. — [30] transponit въ Іилы свѣдѣнїе G. — [31] оужичьство G. — [32] om. себѣ G. — [33] послоуси вы G. — [34] притежаю G. om. вaю — [35] елико Єлъхово sic. G. — [36] Хелеѡнѥ G. — [37] Маалонѣ G. — [38] Несминѥ G. — [39] Роуои Моавитенины G. — [40] женѣ Маалонѣ G. — [41] съставити се! G. — [42] add. въ причести его, да не потрѣбит се имѥ оумрьшаго G. — [43] ѿвещав'ше же et om. вси G. — [44] иже G. — [45] add. и рекоше G. — [46] даждь G. — [47] въходещи G.

Рахилiи.[48] еже[49] wкѣ притажаста. домъ Ѝлевъ. сътворити силоу къ Ефрѣмѣ.[50] и прозвати има въ Виелеемѣ.[51] 12. и воуди[52] домъ твои якоже[53] домъ Фарисовъ. егоже роди Фамаръ Июдѣ. ѿ племене твоего. даждь Ги тебѣ[54] ѿ рабы сеа чада. 13. и помъ Ѣшъ Роуфь. и бысть емоу жена. и вълѣзе к ней и дасть ей Гь породити. и роди сн̃ъ. 14. и рекоша жены къ Неемини.[55] Гь Гъ твои. иже не расыпа оужикы твоего[56] днѣ. прозвати има твое[57] къ Ѝли. 15. и боудеть тебѣ къ wкрашающаса дшю.[58] и къ прекръмленiе градоу твоемоу. яко невѣста[59] твоа къзлюбившiа тебе[60] роди сн̃ъ. иже есть блаженѣйши[61] тебе. паче седми сновъ. 16. и вза Неемиинь[62] wтроча. и положи е на ложи[63] своемъ. и бысть емоу доилица. 17. и прозваша има емоу соусѣди. глюще. роди[64] сн̃ъ Неемиинь.[65] и нарекоша[66] има емоу Иѡвидъ. сн̃ъ[67] wц̃ъ Иессеевъ ѿц̃а Давидова.[68] 18. и се рожениа Фарисова. Фаресъ роди. Ездрома.[69] 19. Ездром[70] (л. 176 об.) же роди, Арама.[71] Арамъ[72] же роди, Аминадава. 20. Аминадавъ же роди, Наасона. Наассонъ же роди, Салмона. 21. Салмонъ же роди, Воѡза, Воѡзъ же роди, Иѡвида.[73] 22. Иѡвидъ же роди, Иѡсѣа.[74] Иѡсѣа же роди, Давида цара. аминь.

[48] add. и Ли G. — [49] иже et om. wкъ G. — [50] Сфрате G. — [51] Виелеема G. — [52] боудѣ G. — [53] om. bis же G. — [54] add. къ приусестїс уедъ и реуе Неемиинъ блѣнь G. — [55] om. ѿ рабы — Неемиини G. — [56] оужиуьство его et add. и G. — [57] дѣ его (има тв.) G. — [58] обращающее се дш̃е et om. въ G. — [59] add. твоа G. — [60] тс G. — [61] блѣлиши G. — [62] Неемиина G. — [63] лонъ G. — [64] роди се G. — [65] Неемиинъ G. — [66] прозваше G. — [67] съ ѣ G. — [68] Давѣ G. — [69] Ссрома G. — [70] и Ссром' G. — [71] Арама G. — [72] Арам! G. — [73] Овида. Овид же G. — [74] Iесеа. Iесеи же G.

RÉSUMÉ

La version Slavonne du livre Ruth.

1. Il y a deux récensions du texte Slavon: 1. la récension glagolitique de l'époque des ss. Cyrille et Methode, 2. la récension cyrillienne provenant probablement du temps du tzar bulgarien Simeon (X s.). Les apographes plus anciens de l'un et de l'autre texte datent du siècle XIV.

2. Le texte glagolitique se tient fidèlement au codex B, Vaticanus, en tant que les textes cyrilliens indiquent déjà plusieurs étapes du texte héxaplarique, avec le codex A, Alexandrinus.

3. Comme le texte glagolitique, aussi les cyrilliens ne sont pas basés sur la récension Origenienne-héxaplarique; car le premier entre 44 variants a seulement 2 ou 3 lections héxaplariques, et les cyrilliens 16 lections héxapl.

4. Semblablement on ne peut pas dire, que le texte glagolitique ou les textes cyrilliens fussent fondés sur la base de la récension Lucianique, parceque le texte glagolitique n'a que 3 ou 4 lections parmi 58 variants, et les textes cyrilliens 4 cas *constamment* Lucianiques; les autres 12 cas sont dispersés en lieux divers dans manuscrits divers.

5. Par conséquent nous sommes nécessités à conclure, que la version Slavonne du livre Ruth, comme la glagolitique aussi la cyrillienne *était basée sur la récension Hesychienne*, laquelle on trouve en général dans le codex B.

OBSAH:

Předmluva 5

Spisy, jichž bylo použito 6

Úvod. Důležitost staroslovanského textu knihy Rut v kritice textové. Dosavádní mínění o staroslovanském překladě starozákonním. Řecké překlady Písma sv. Starého Zákona 7

I. Přehled rukopisných pramenů staroslovanského textu knihy Rut . 11

II. Kniha Rut podle Septuaginty a tří čelných recensí.

A. Kniha Rut v Septuagintě. Vlastní jména. Odchylky LXX od textu hebrejského 13

B. Recense Origenova-hexaplární. Svérázná čtení recense Origenovy 15

C. Recense Lukianova. Rázovitá místa recense Lukianovy, hlavní skupiny i vedlejších skupin kodexů Lukianovských 18

D. Recense Hesychiova. Dvě recense podružné 22

III. Text knihy Rut z breviáře Víta z Omišlje v cyrilském přepise s připojeným textem kodexu B (Vatikánského) 24

IV. Srovnání textů cyrilských. Text kod. Undolského č. 1, s různočteními rkp. Grigorovičova a Sevastjanovského 38

Résumé 47

Přílohy. Snímky hlaholského textu knihy Rut . . . . . I—VIII

HLAHOLSKÝ TEXT KNIHY RUT.

(CODEX VINDOBONEN. SLAV. 3.)

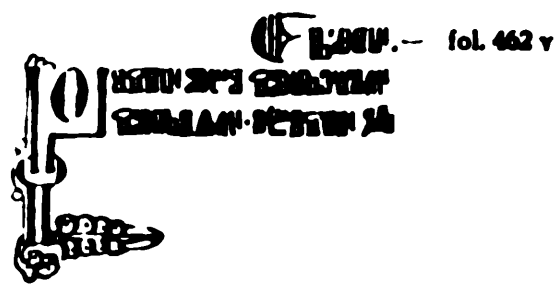

fol. 462 v

fol. 463 r

fol. 463 v

[illegible]

[illegible]

fol. 464 r

fol. 464 v

ܕܫܡܫܐ ܘܫܪܝ ܒܫܡܝ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܝܟ ܐܢܬ ܐܚܝ ܕܐܒܐ ܘܐܡܐ ܘܐܚ̈ܐ ܘܐܚ̈ܬܐ ܘܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܪ ܐܘ ܒܥܠܬ ܘܒܪܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ ܐܚܬ ܐܘ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܒܥܠ ܘܒܥܠܬ ܘܒܪ ܘܒܪܬ ܘܐܒ ܘܐܡ ܘܐܚ ܘܐܚܬ ܘܒܪ ܐܚ ܘܒܪ

fol. 465 r

fol. 465 v

fol. 466 r

Snímku jsou v poloviční velikosti.